

Harens Old Goud

Bij de tijd over
Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren

Harense
Historische Kring
Old Go

Harens Historische Kring Old Go

Oprichtingsjaar	2010
Doelstelling	Het bevorderen van de belangstelling voor en het bundelen en publiceren van kennis over de geschiedenis van de voormalige gemeente Haren
Activiteiten	Lezingen, Excursies, Rubriek in Haren de Krant, presentatie en promotie op markten en andere evenementen
Werkgroepen	Digitaal fotoarchief, contactpersoon: Karel Eisses en Karel Gerbers Open Monumentendag, contactpersoon: Henk Bazuin
Bezoekerscentrum/ Archief	Oude Brinkweg 12a, Haren (boven de judoschool), iedere 1ste donderdag van de maand geopend van 14.00 tot 16.00 uur. In juli en augustus gesloten
Samenwerking	Old Go is lid van de Culturele Raad Haren. Verder werkt ze samen met de Harens Historische Commissie en Stichting Klooster Yesse
Bestuur	Voorzitter: Eppo van Koldam, 050-5346596 Secretaris: Henk Dröge, 06-50459216 Penningmeester: Henk Bazuin 0598-395504 Bestuursleden: Henk Abbring 050-5348160 Bestuurslid (PR): Hermien Noordhoff, 050-5344381
Postadres	H. Dröge, Scheperweg 44 9751 RR Haren
Email	info@oldgo.nl
Website	www.oldgo.nl Webmaster: Dick Schaap Email: webmaster@oldgo.nl
Lidmaatschap	Opgave lidmaatschap via www.oldgo.nl Individueel lidmaatschap: € 17,50 Gezin: € 27,50 per jaar Het lidmaatschap kan op elk moment ingaan en is geldig voor het lopende jaar Opzeggingen moeten vóór 1 december worden gemeld
Bankrekening	NL 86 RABO 0157 0712 86 t.n.v. Harens Historische Kring Old Go

Colofon

Harens Old Goud is een uitgave van de Harens Historische Kring Old Go en verschijnt 2x per jaar in juni en december

Redactie: Henk Bazuin, Annemiek Bos, Trijnie Brunt, Dick van Nieulande en Roelof van Wijk
Email: redactie@oldgo.nl

Opmaak en druk: Drukkerij G. van Ark, Haren

Losse nummers, zolang de voorraad strekt, € 4,- per stuk

Copyright © Harens Historische Kring Old Go
ISSN : 2405-5948

De redactie behoudt zich het recht voor artikelen aan te passen

Overname van (gedeelten) van artikelen en/of afbeeldingen is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie

Inhoudsopgave

Van de voorzitter	3
Het verdrietige lot van Dineke Cohen	4
Verslag lezing over de streektaalen in Groningen	7
Jonge geschiedenis	8
Merkwaardig verhaal over een leeuw van zandsteen	9
Harm Schutter: kruidenier in hart en nieren	10
Verslag van de ALV en lezing over Egbert Reitsma	12
Het armenhuis	13
De lotgevallen van de familie Rotman	14
Buitenhuis de Mickelhorst en zijn bewoners vanaf de 19e eeuw	20
Straat- en veldnamen in Oosterhaar	22
Liudger Convict	24
Verslag fietsexcursie	26
Uit ons fotoarchief: Tegeltales in Haren	27

Van de voorzitter

Eppo van Koldam

De kracht van een vereniging is de actieve inzet van veel leden. Ik moet zeggen, dat ik die kracht ervoer toen ik onlangs op een donderdagmiddag het verenigingscentrum aan de Oude Brinkweg bezocht. Een aantal leden was daar druk bezig met het sorteren van archiefmateriaal, bestuursleden wisselden informatie uit en er was ook 'aanloop' van enige personen, die op zoek waren naar informatie.

Het is denk ik ook die kracht, waardoor de vereniging een in bestuurlijk opzicht moeilijke periode heeft kunnen doorstaan. Na het terugtreden van Ali Bakker is Jan Fokke de Boer de uitdaging aangegaan Old Go verder te leiden. Helaas mocht dat slechts van korte duur zijn. Dat betekende, dat de bestuurstaken wederom op slechts weinige schouders kwamen te liggen. Ik doe denk ik niemand tekort als ik in het bijzonder Henk Bazuin en Annet Boekel een compliment geef voor de wijze waarop zij zich het afgelopen jaar hebben ingezet om in de vacature van voorzitter te voorzien.

Intussen is er op 28 februari 2019 een nieuw bestuur verkozen. En dat niet alleen, wij zijn direct weer op volle sterkte. Samen met de 'oud-gedienden' Henk Bazuin en Henk Abbring, mag ik als uw nieuwe voorzitter samen met Hermien Noordhoff en Henk Dröge

als secretaris deel uit maken van dat nieuwe bestuur. Wat zijn wij van plan? Allereerst doorgaan op de ingeslagen weg. Die is een succesformule gebleken. De lezingen en de excursies weten veel van onze leden te boeien en het verenigingsblad Harens Old Goud is uitgegroeid tot een 'glossy' met veel goede en mooie verhalen over de historie van Haren. Het nummer, dat nu voor u ligt is helemaal in kleur uitgevoerd. Het is een proef. We zijn benieuwd naar uw reacties. De website is aan een renovatie toe. Die willen we dit jaar afronden. En we zullen energie moeten steken in de wijze waarop we veel van het verkregen archiefmateriaal op een voor de leden toegankelijke wijze kunnen ontsluiten.

Wat we ook willen continueren is de samenwerking met de St. bezoekerscentrum klooster Yesse en de Harener Historische Commissie verenigd in het Historisch Platform Haren. De combinatie van de Open Monumentendag en de Dag van de Harener Geschiedenis is in 2018 goed bevallen. Er wordt al weer hard nagedacht over de invulling voor 2019. Bij die invulling koersen we uiteraard op voldoende onderdelen, die voor de leden van Old Go aantrekkelijk zijn.

En dan kunnen we er uiteraard niet om heen: de gemeente Haren bestaat niet meer. Wat betekent dat voor Old Go en voor de gehele culturele sector in Haren, Glimmen, Noordlaren en Onnen? Ook met die vragen houden we ons in het Historisch Platform Haren intensief bezig en hebben we contacten met het bestuur van de nieuwe gemeente, maar ook met organisaties in de voormalige gemeente Ten Boer.

Genoeg te doen, maar samen gaan we het klaren! En vooral genieten, want daarvoor zijn we uiteindelijk lid geworden van Old Go. Het bestuur wenst alle leden een goede zomervakantie toe.

Eppo van Koldam

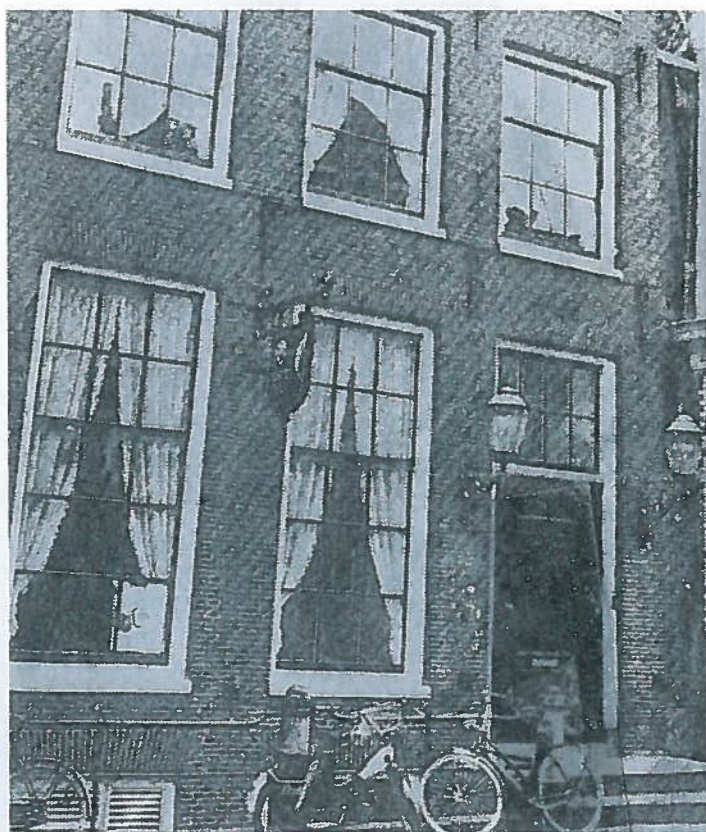
Zes dagen voor de bevrijding bezweken: het verdrietige lot van Dineke Cohen

Ze staat niet op het oorlogsmonument voor de dorpskerk en er is geen 'struikelsteen' voor haar gelegd voor het herenhuis aan de Rijksstraatweg 257 waar zij enkele jaren met haar ouders woonde. Toch is Dineke Cohen een van de vele slachtoffers van de gruwelijke holocaust. Het heeft lang geduurd voor er duidelijkheid kwam over haar lot en nog altijd is niet honderd procent zeker wat zich in haar laatste levensmaanden heeft afgespeeld. Dit is haar verhaal. Een verhaal dat het verdient verteld te worden. Opdat wij niet vergeten welke gevolgen oorlog en genocide hebben.

Door Wil Legemaat

Van Oosterstraat naar Rijksstraatweg

Dineke werd als Dina geboren op 16 oktober 1919 in een royale bovenwoning aan de Oosterstraat 33 in Groningen. Haar vader, Simon Heiman Cohen, had in het pand beneden een grossierderij in haarden en kachels en allerlei huishoudelijke artikelen. Haar moeder, Amalia Hemelrijk, kreeg nog twee kinderen, Zadok Simon (1920) en Heina (1924), maar beiden werden slechts twee jaar oud. In 1934 verhuisden Simon, Amalia en Dineke naar Haren, naar een herenhuis aan de Rijksstraatweg. Dineke was, volgens de mensen die haar gekend hebben, een pit-tig en knap meisje. Zij kwam graag bij het gezin van de bedrijfsboekhouder van haar vader: Gerhardus Smilde, aan de Kromme Elleboog in Haren.

Pand van de familie Cohen, Oosterstraat 33

Dineke Cohen

Juni 1936.

Dineke en de familie Smilde

Verpleegster

Dineke wist al jong wat zij wilde worden: verpleegster. In 1937 ging ze naar Amsterdam om daar de opleiding te volgen. Twee jaar later woonde zij weer enkele maanden bij haar ouders in Haren om in januari 1940 te verhuizen naar de Oostersingel 59 in Groningen, waar zij een baan kreeg in het Stads- en Academisch Ziekenhuis.

Stads- en Academisch Ziekenhuis Groningen

Korte tijd later verloofde Dineke zich met Dirk Frederick de Leve uit Rotterdam. In oktober 1940 trouwden zij en vestigden zich aanvankelijk in Rotterdam.

Verloofd:
DINEKE COHEN
en
DIRK F. DE LEVE.
Rijksstraatweg 257, Haren.
Diergaardelaan 44a, R'dam.
Maart 1940.
Receptie: Zondag 31 Maart,
van 3-5 in de Harmonie, Groningen.

Getrouwd:
DIRK F. DE LEVE
en
DINEKE COHEN
die, mede namens wederzijdse Familie hartelijk dank zeggen voor de vele blijken van belangstelling, vóór en bij hun Huwelijk ondervonden.
Scheveningen, 27 Oct. 1940.
Gevers Deynootweg 32a.

Aankondiging verloving en huwelijksaankondiging (Nieuwsblad van het Noorden)

Toen de Jodenvervolgung werd ingezet, dook het jonge stel onder in Den Haag. Daar zijn beiden in mei 1944 opgepakt en twee weken gevangengehouden in de gevangenis van Scheveningen. Op 3 juni werden zij afgevoerd naar Westerbork, waar ze (als straf voor het onderduiken) in barak 67 terechtkwamen, de strafbarak. Op 31 juli volgde transport naar Theresienstadt.

Dwangarbeid

Dirk de Leve werd op 28 september 1944 gedeporteerd naar Auschwitz. Dineke volgde enkele dagen later: op 1 oktober 1944 werd zij met de trein van Theresienstadt naar Auschwitz gebracht. Na selectie werd zij aangewezen om dwangarbeid te verrichten in de dependance van de Arado vliegtuigfabriek in Freiberg, Duitsland.

In een voormalige porseleinfabriek werden onderdelen gemonteerd voor gevechtsvliegtuigen, waaronder bommenwerpers met straalmotoren. Dineke kwam er met het transport van 12 oktober 1944 aan.

Vliegtuigfabriek 'Arado' Freiberg

De dwangarbeiders waren geregistreerd in Kamp Flossenbürg; Freiberg was een nevenkamp van Flossenbürg. Dineke had het gevangenennummer 54378. Tot eind maart 1945 werkte zij in de vliegtuigfabriek. Op 14 april werden de dwangarbeiders per trein afgevoerd naar concentratiekamp Mauthausen, Oostenrijk, 'op de vlucht voor de bevrijders', in dit geval de Russen. Een reis die ruim twee weken duurde, deels in open treinwagons.

Mauthausen

Dineke Cohen was al ziek op het moment dat het transport naar Mauthausen werd ingezet. Een van de metgezellen van Dineke tijdens de treinreis van Freiberg naar Mauthausen was de Duitse Lisa Scheuer. In 1988 schreef Scheuer een autobiografie getiteld 'Vom Tode, der nicht stattfand'. Daarin beschrijft zij wat er gebeurde na aankomst in Mauthausen.

Op 29 april moesten de gevangenen zich laten registreren voor doorzending naar het zigeunerdeel van Kamp Mauthausen. Urenlang stonden zij te wachten op de appèlplaats. Lisa Scheuer: 'Uiteindelijk kwam de opdracht om ons volledig uit te kleden. Alle vossen die we nog aan ons lichaam hadden, moesten we uittrekken. Daarna waren we nog meerdere uren, nu volledig naakt, op de betonvloer. Eindelijk gaf de kampleiding het bevel dat wij naar het beruchte Gypsykamp moesten marcheren.

Twee zieke vrouwen, die wij al in Freiberg in de ziekenwagon op een bris hadden gelegd, bleven liggen op de appèlplaats. We realiseerden ons pas op het moment dat we moesten gaan marcheren, dat ze gestorven waren. Een jonge Hollandse en een oudere Tsjechische vrouw. We moesten hen laten liggen, konden hen niet meenemen naar het zigeunerkamp. Het enige wat we konden doen was snel een dodengebed uitspreken en dan doorgaan.'

Na de uitkomsten van de zogenaamde 'Uitsluitingsprocedure' en uit meerdere documenten mag worden geconcludeerd dat het hier om Dineke Cohen ging.

Een joodse medegevangene die Dineke op de appèlplaats heeft zien sterven en die zelf de bevrijding van Mauthausen op 5 mei 1945 meemaakte, heeft haar overlijden later gemeld bij het Nederlandse Rode Kruis. Daarbij is echter een andere datum opgegeven: 20 maart en de overlijdensoorzaak:

'frozen to death'. Op 20 maart was het transport uit Freiberg echter nog niet aangekomen in Mauthausen. Er was maar één transport met vrouwelijke gevangenen van Freiberg naar Mauthausen en dat arriveerde op 29 april 1945. Aangenomen wordt nu dat 29 april de juiste datum is. Het 'frozen to death' mag niet letterlijk genomen worden, maar kan worden gezien als aansluitend op de beschrijving van Lisa Scheuer: het lange koude wachten, naakt op een betonnen vloer.

Dirk de Leve, de echtgenoot van Dineke, overleefde de kampen. Hij hertrouwde met Bernice Sherbaw. Dirk kreeg uiterlijk in 1985 de informatie van het Rode Kruis. Met de verkeerde datum. Bernice Sherbaw heeft in 1992 een getuigenis afgelegd voor de database van Yad Vashem en ook daar de datum in maart genoemd, als ook de toevoeging 'frozen to death'. Ook op het Nederlands monument in Mauthausen is deze datum vermeld achter de naam van Dineke.

Het is uitermate wrang én verdrietig dat Dineke Cohen slechts zes dagen voor de bevrijding van Kamp Mauthausen (5 mei 1945 door de Amerikanen) bezweek aan de ontberingen. Ze werd 25 jaar.

Zoektocht naar Dineke

Dineke's vader, Simon Cohen, kreeg begin juli 1942 de oproep zich te melden voor een werkkamp. Omdat hij geloofde in een spoedige afloop van de oorlog, ging hij vrijwillig naar Westerbork. Daar bleef hij ruim een jaar. Op 14 september 1943 werd Simon gedeporteerd naar Auschwitz en bij aankomst op 17 september wachtte hem de gaskamer.

Dineke's moeder, Amalia Cohen-Hemelrijk, benoemde direct na het vertrek van haar man boekhouder Smilde tot procuratiehouder van het bedrijf in de Oosterstraat.

Amalia dook daarna onder in huize Tolstoi aan de Bähler Boermalaan in Eelde. Daar zou zij blijven tot de bevrijding. Procuratiehouder Smilde fietste elke week, met zijn kleuterdochter Erna achterop, naar Eelde om met mevrouw Cohen te overleggen over het bedrijf en om haar van voedselbonnen en eten te voorzien.

Huize Tolstoi in Eelde

Na de oorlog keerde Amalia terug naar het huis aan de Rijksstraatweg. Kennelijk kreeg zij wel zekerheid over het lot van haar man. Maar hoe was het Dineke vergaan? Een jarenlange zoektocht naar Dineke begon. Van Dirk de Leve of anderen heeft Amalia al vrij snel vernomen dat Dineke uiteindelijk in Mauthausen terecht gekomen was. Maar er waren destijds geen getuigenissen van haar overlijden. Dus bleef Amalia hopen op terugkeer. Aanvankelijk wachtte zij alle treinen met terugkerende gevangenen op.

Tel. 20172. — **Dineke de Leve-Cohen** Na de bevrijding lag ze ziek in Mauthausen. Sindsdien ontbr. elk contact. **Cohen de Leve**, Rijksstraatweg 257, Haren (Gron.). — Zij, die

Oproep, 29 okt. 1945 (de Waarheid)

Daarna werden transporten naar Zweden onderzocht die door verpleegkundigen werden begeleid. Dit in de hoop dat Dineke één van die verpleegkundigen was.

Er waren tips die wezen op Zweden, op Palestina en er waren suggesties over geheugenverlies. Getuigenissen van verpleegsters en een arts in het ziekenhuis van Mauthausen. Meerdere keren reisde Amalia naar Zweden en Palestina en in verscheidene kranten werden oproepen geplaatst.

Na vijf, zes jaar zoeken gaf Amalia het zoeken op, de hoop mogelijk niet. Zij verkocht het bedrijf voor een levenslange lijfrente aan procuratiehouder Smilde, verkocht het huis in Haren en verhuisde naar Arnhem.

Haar neef, dichter en essayist Max de Jong, zoon van haar zus Marta, haalt in zijn dagboek - dat hij nauwkeurig bijhield tussen 1947 en het jaar waarin hij stierf, 1951 - zijn

188 Dineke Cohen, geb. 16 October 1919 te Groningen, gehuwd met Dirk de Leve op 16 Oct. 1940. Weend gearr. in Den Haag, waar zij was ondergedoken, in Mei 1944; overgebracht naar Scheveningen, waar zij 14 dagen vertoefde, werd zij via Westerbork eind Aug. 1944 op transport gesteld. Tot September '44 werkte zij in een fabriek te Theresienstadt. Vrijwillig volgde zij haar man naar Freiburg in Sachsen, waar zij bleef tot het voorjaar 1945. Na de bevrijding bevond zij zich sterfziek in Mauthausen. Volgens mededeling van twee verpleegsters en een Poolse medicus, die daar nog werken, is Dineke Cohen in Augustus 1945 per vliegtuig vanaf het vliegveld Herching bij Linz door de Amerikanen naar Zweden vervoerd. Daarna ontbreekt ieder spoor. Zij arriveerde, voor zover bekend, nimmer in Nederland. Het is niet uitgesloten, dat zij haar geheugen is verloren.

Dineke Cohen (16-10-1919), krantenbericht in 'de Zwerver'. Juli 1946

'tante Mali' tientallen malen aan. Meestal in verband met de maandelijkse toelage en financiële extraatjes die hij van haar kreeg; hij noemt haar toepasselijk 'mijn suikertante'. Een enkele maal refereert De Jong aan zijn oom Simon en nicht Dineke, aan de verkoop van het huis in Haren in 1950 en een reis van Amalia naar Palestina.

In 1986 overleed Amalia op hoge leeftijd in het Sinaïcentrum in Amersfoort.

Na een jarenlange verzorging in het Sinai-Centrum te Amersfoort is op 97-jarige leeftijd overleden

AMALIA HEMELRIJK
weduwe van Simon Cohen

Notaris Mr. J. van Lookeren-Campagne
Bakkerstraat 21, Arnhem.

De crematie zal vrijdag 29 augustus om 13.00 uur plaatshebben in het crematorium Moscowa te Arnhem.

Overlijdensbericht Amalia Hemelrijk

Bronnen:

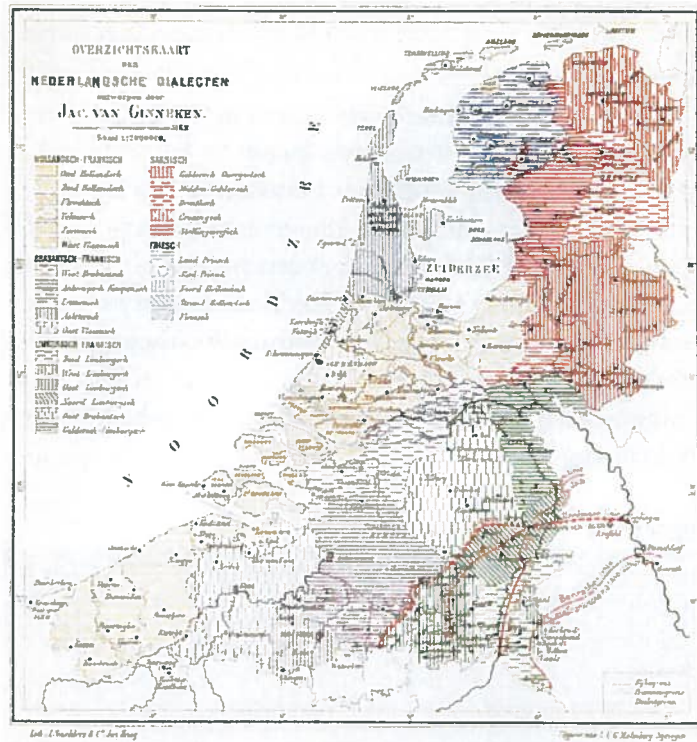
- E. Poutsma-Smilde
- Herinneringscentrum Westerbork (database Yad Vashem)
- www.delpher.nl
- <http://www.geschiedtswerkstatt-freiburg.de>

Verslag lezing over de streektaalen in Groningen

Op 16 januari is door de heer Wim Bastiaanse, verbonden aan het Centrum voor de Groninger Taal en Cultuur, een lezing gehouden over de Groninger streektaalen.

Door Henk Bazuin

Dialectenkaart

De activiteitencommissie koos voor de Mellenshorst als locatie. Een beschikbaar zijzaaltje leek groot genoeg te zijn. Echter de belangstelling was dusdanig onderschat dat er voortdurend stoelen moesten worden bijgeschoven. Totaal waren ongeveer 40 personen aanwezig. De heer Bastiaanse liet de aanwezigen in het begin van zijn betoog een aantal zinnen opschrijven die hij in onvervalst Gronings dicteerde. De bedoeling was dat de aanwezigen voor zich zelf konden nagaan of ze het schrijven ook machtig waren. Verstaan en begrijpen was voor de meeste aanwezigen wel mogelijk. Dus werd ook de lezing in het Gronings gehouden.

De zinnen waren als volgt:

1. 'k Maag 't laiver heuren as schrieven.
2. De kerel dei guster van 't dak afvalen is, het 't nait red.
3. In Holland zeggen ze dat wie letters ienslikken.
4. Mor zai doar zeggen woorden nait vol oet.
5. Jan het vroegd wat ofs in vergoadern zegd hes.

Gedurende het verloop van de uitleg over het Gronings, kon ieder z'n eigen zinnen nog corrigeren.

De heer Bastiaanse maakt duidelijk aan de hand van kaartjes/plattegrondjes hoe het Gronings zich niet alleen heeft ontwikkeld maar ook dat er geen uniform Gronings bestaat. In het Westerkwartier is de invloed van het Fries merkbaar. Zo zijn er in de Groninger gebiedsdelen verschillen in woord en uitspraak te onderscheiden.

Aan het eind van de avond deelde de heer Bastiaanse nog een aantal Groningse gedichten uit, waarvan we de volgende u niet willen onthouden.

Aarbaiden

“Hou gait 't mit de zoaken ?” zee Geert tegen Pait.

“Och jong, dat zal 'k zeggen; dat gait zoas 't gait:

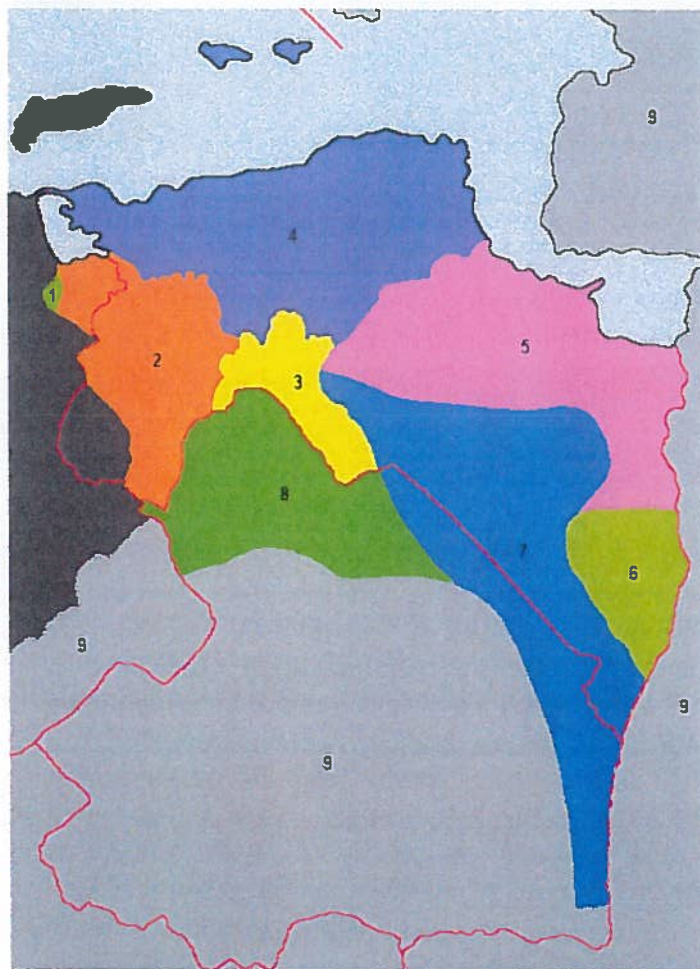
Ain daag niks verdainen en aner daag wat;

dat gait zo om 't aner, zo dit en zo dat”.

“Zel ik die ais zeggen, wat doun mozze Pait?

Om d' aner daag aarbaid'n , om d' aner daag nait”.

Aan de lezer nu de vraag om dit kleine gedicht te vertalen in het Nederlands. De redactie is benieuwd naar uw kundigheid.

1 Kollumerpompsters

2 Westerkwartiers

3 Stadsgronings

4 Hogelandsters

9 Andere niedersächsische Dialekte

5 Oldambsters

6 Westerwolds

7 Veenkoloniaals

8 Noord-Drents

Kaart met Groninger dialecten

Jonge geschiedenis

In het archief van Old Go ligt een aantal ingebonden jaargangen van het Harener Weekblad. In het laatste nummer van 1966 staat een jaaroverzicht van opmerkelijke zaken die toen in Haren passeerden.

Door Henk Bazuin

Januari

- Een van de laatste gemeenteraadsbesluiten van 1965 was het laten verplaatsen van de oude watermolen in de Helpermolenpolder bij de Hoornschedijk naar het zuidelijk vaartje van het Paterswoldsemeer.
- De derde openbare kleuterschool 'De Hazehoek' wordt geopend.
- De spoorwegen hebben aangegeven dat Haren weer een station moet hebben, zo verklaarde de burgemeester in zijn nieuwjaarstoespraak.
- In het plan 'Molenbuurt' zou volgens de burgemeester grond gereserveerd moeten worden voor eventueel een winkelcentrum. Het jaar 1966 bracht geen uitsluitsel.

Februari

- Het gemeentebestuur verklaart geen behoefte te hebben aan een Montessori kleuterschool.
- Muziekvereniging Apollo viert zijn 60 jarig bestaan.
- B&W verklaren dat de woningnood minder nijpend is geworden maar nog niet is opgelost.
- Er worden plannen gemaakt om Onnen en Noordlaren gasaansluitingen te geven. Dit staat gepland voor 1967.
- De Chr. gymnastiekvereniging 'Voorwaarts' bestaat 10 jaar.

Maart

- Oranje-avond in 't Gorechthuis i.v.m. huwelijk Prinses Beatrix met Claus von Amsberg.
- De CHU en ARP laten weten dat er bij de komende verkiezingen samen gewerkt zal worden met de KVP.
- De aanlegbelasting komt in discussie.

April

- Wethouder R.J. Rijpma deelt mee dat hij niet terug zal keren als wethouder.
- De discussie over de aanlegbelasting duurt voort.
- Operettevereniging 'Thalia' geeft haar eerste officiële uitvoering die een daverend succes is geworden.
- De openbare leeszaal krijgt een belangrijke uitbreiding door de installatie van een gevarieerde leestafel.

Mei

- De burgemeester opent het tennispark aan de Oosterweg.
- Haren krijgt verkeersbrigadiers.

Juni

- De Boerenpartij krijgt twee zetels in Haren. Haren blijkt bijna 1000 boeren te hebben.
- In Onnen zetelen twee ooievaars op de schoorsteen

van de gereformeerde kerk.

- De bouw van het postkantoor aan het Raadhuisplein gaat van start.
- De schoolgrenzen worden voorlopig voor een jaar opgeschort.

Juli

- De Doopsgezinde Gemeente Haren zal een nieuwe kerk gaan bouwen.
- In Tuindorp-Noord zal een tweede Chr. kleuterschool worden gebouwd.

Augustus

- De tropische kas nadert zijn voltooiing en zal naar verwachting in juni 1967 worden geopend.
- Een tweede aardgasleiding is inmiddels aangelegd.
- B&W besluiten enkele wijzigingen aan te brengen in de aanlegbelasting. De protesten verstommen.
- Tussen de Oostefweg en de Kerklaan begint het complex van Instituut voor Bodemvruchtbaarheid gestalte te krijgen.
- Bloemisterij Dijkhuizen aan de Kerkstraat begint met kunstexposities.

September

- De Waterhuizerweg zal een stevige opknapbeurt krijgen.
- De heer Ponsen is de eerste ambtenaar van de burgerlijke stand die huwelijken voltrekt in een toga.
- De heer U. Nieuwenhuis neemt afscheid als directeur gemeentewerken.
- De heren H.J. Edzes en J. Veenema worden wethouder terwijl de heer J. Smid wordt herkozen

Oktober

- In Glimmen wordt gewerkt aan de voorbereiding van een nieuw dorps huis.
- Bij 'Avondlicht' wordt het nieuwe verpleeghuis 'Dilgtoord' geopend.
- Het Meerschappat Paterswolde krijgt een miljoen beschikbaar voor de uitbreidingsplannen van het meer.

November

- De R.K. kleuterschool 'Lutjeborg' wordt geopend.
- De Kerklaan wordt een weg ook geschikt voor auto's.
- Haren krijgt fluor in het water.
- De jongerenvereniging Timotheüs van de Hervormde Kerk bestaat tachtig jaar.

December

- De heer Jan Berend Scholten overlijdt. Hij laat ruim zeven miljoen na voor een nieuwe stichting voor sociale noden.
- Een ruilverkavelingsplan voor Noordlaren wordt afgerond.
- B&W maken plannen bekend voor een nieuwe gymnastiekzaal met overdekt zwembad.

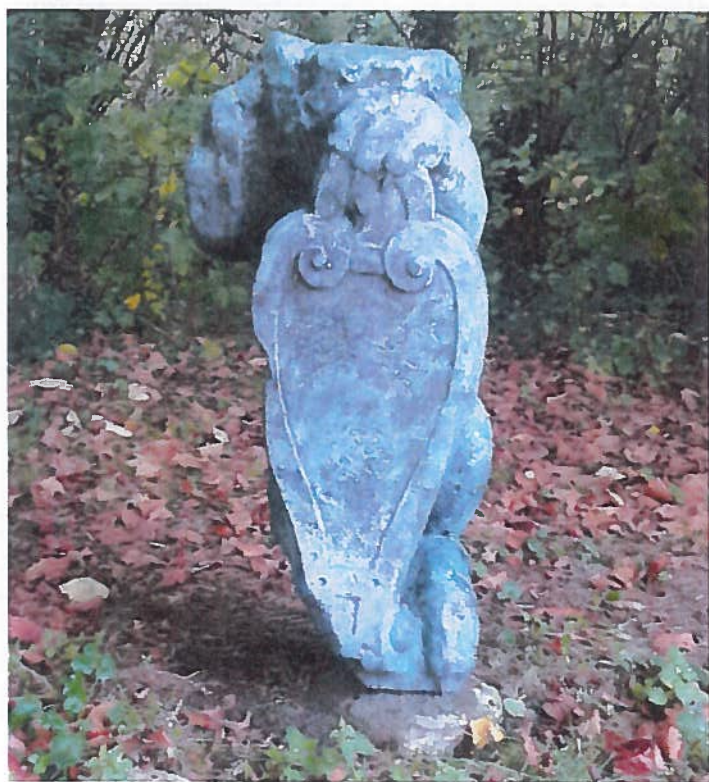
Merkwaardig verhaal over een leeuw van zandsteen

In het Harener Weekblad van 1 juni 1984 staat vermeld dat er gezocht wordt naar de herkomst van een zandstenen beeld in de vorm van een leeuw. Hieronder vindt u het geplaatste artikel met als titel: 'Herkomst beeld niet te achterhalen'. Een merkwaardig verhaal.

Door Henk Baquín

De herkomst van het beeld, de leeuw gemaakt van Bentheimer zandsteen en gevonden door de heer Bouwe Seffinga te Essen, is niet te achterhalen. Vorig jaar vertelde de heer Seffinga zijn verhaal in het Harener Weekblad in de hoop dat er een inwoner zou zijn die hem uit de droom zou kunnen halen. Dit gebeurde niet, wel kreeg hij diverse reacties.

Zo vertelde een inwoner dat het beeld afkomstig zou kunnen zijn uit de tuin van villa 'De Wijk' aan de Verlengde Hereweg. Die tuin is ooit door Verdenius of Boerma aangelegd en beiden werkten veel met Bentheimer zandsteen. Wanneer dit klopt zou het beeld nog afkomstig kunnen zijn van de Rooms Katholieke begraafplaats aan de Hereweg.

Het beeld in een bronzen afgietsel (boek Bongerd/Warmoezerij)

Er was een inwonster die vertelde dat beeldhouwer Wladimir de Vries zijn atelier had achter de huizen van de Molenkampsteeg, vlakbij de plek waar het beeld is gevonden. Mogelijk heeft hij het als voorbeeld gebruikt voor één van zijn werken.

Het beeld is gevonden bij de woning van de familie Noord die stond aan een zandpad (nu Middelhorsterweg) vanaf

de Molenkampsteeg, langs de spoorlijn. Mogelijk is dit de woning geweest van de tuinman die werkte voor de bewoners van een nabij gelegen borg of buitenhuis.

De heer Seffinga heeft heel veel familiewapens bestudeerd maar geen overeenkomst gevonden.

Het is dus bij een poging gebleven om de herkomst van het beeld te achterhalen. Er missen teveel exacte gegevens.

En nu 35 jaar later, heeft het beeld een plaats gekregen op historische grond in de wijk Oosterhaar. De Harense Historische Kring Old Go kreeg het beeld aangeboden door Geert Seffinga.

17 november 2018: onthulling van het beeld in beton door mw. Stiekema

Aanleiding hiervan was de verhuizing van zoon Geert Seffinga, die het beeld thuis had liggen en er wel afstand van wilde doen. De schenking werd in dank aanvaard en na een brainstormsessie was het bestuur van Old Go de mening toegedaan dat een plaats bij zorgboerderij 'De Mikkelhors' een goede keuze zou zijn. Omdat de herkomst van het beeld niet duidelijk is, werd deze daarom maar toegedicht aan de mogelijkheid dat het beeld een versiering is geweest van een ingangspoort van het buitenhuis 'De Middelhorst' dat in de omgeving van de zorgboerderij heeft gestaan. Het buitenhuis is in 1870 afgebroken. Op het borgterrein van 'De Middelhorst' staat een bronzen replica van het nu onthulde originele exemplaar. Heel bijzonder is dat brons en zandsteen nu bij elkaar in de buurt staan.

De locatiemanager van zorgboerderij 'De Mikkelhors' was ingenomen met het idee en aanvaardde de suggestie. Zaterdag 17 november 2018 werd het geplaatste beeld onthuld door wethouder Mw. Stiekema van de gemeente Haren, in het bijzijn van Jan en Geert Seffinga, de zonen van Bouwe.

Harm Schutter: kruidenier in hart en nieren

Harm Schutter is dit jaar negentig geworden. Hij kijkt met warmte, trots en plezier terug op een werkzaam leven als kruidenier, in grote en in kleine winkels.

Door Wil Legemaat

Harm Schutter is geboren in 1929 in Zandweer. Zijn vader is een keuterboer en het gezin bestaat uit vier kinderen. In 1942 wordt de dan 13-jarige Harm Schutter bakkersknecht in één van de drie bakkerswinkels in zijn geboorteplaats Zandweer (krap 500 inwoners). Na de oorlog gaat hij in de winkel van Jamin in Uithuizen werken en al snel daarna in een kruidenierswinkel in Uithuizermee-den. Kruidenier, een mooi vak, ervaart Harm. Het zijn winkels met toonbankbediening, van zelfbediening heeft hij dan nog niet gehoord.

Winkel en woonhuis dhr. Maassen 1954

Na het vervullen van de militaire dienstplicht (1949-1951) vindt Harm een mooie baan in Haren, bij mevrouw Flikkema in de Centrawinkel aan de Molenkampsteeg. In de gemeente Haren zijn maar liefst 22 kruidenierswinkels. Schutter trouwt en in de avonduren wordt gestudeerd voor een vakdiploma en het middenstandsdiploma. Zodra de begeerde papieren binnen zijn, nemen Harm en zijn vrouw een Centrafiliaal in de Visserstraat in Groningen over. Want zelfstandig kruidenier zijn, is het mooiste wat er is.

Drie jaar later kan het echtpaar Schutter een prachtige Centrawinkel overnemen in het centrum van Haren, aan de Rijksstraatweg, daar waar zich later het rechterdeel van de winkel van Super De Boer bevindt (nu de winkelketen 'Action'). Super De Boer is dan net omgevormd volgens een modern concept: zelfbediening!

'Zelfbediening' bevalt de klanten uitstekend. Voor Harm Schutter en zijn vrouw betekent het ontzettend veel

werk, want de producten worden nog niet in gepaste hoeveelheden geleverd, maar moeten worden afgewogen en in vensterzakken verpakt. Er wordt nog losse stroop verkocht, een moeizaam product op koude winterdagen. Heel veel soda, maar daar wordt nauwelijks op verdiend. Veehouders kopen soda met tien kilo tegelijk; zij maken er de melkbussen mee schoon.

Centrawinkel van Harm Schutter in 1956

De winkel gaat zes dagen per week om zeven uur 's morgens open en sluit omstreeks zes uur. De avonden worden besteed aan afwegen en aan administratie. De wekelijkse reclame moet verzorgd worden: 'Ik ga ook naar Centra, 't scheelt stukken'. Een pond oude kaas kost in 1957 f 1,39, een ons diepvrieskabeljauw 22 cent. Het telefoonnummer van de winkel kunnen de klanten makkelijk onthouden: 'drie viereën en een kwartje'.

Personeel: v.l.n.r. Harm, mw. Taatgen, Bert Brandsma, Harma Rat, Benni ??, ???, mej. Dini Venema, Henny Hekman

Schutter heeft zes tot acht personeelsleden: winkelmeisjes en jongens die de boodschappenboekjes bij de vaste klanten ophalen en de boodschappen dezelfde dag nog thuis afleveren. Zonder meerkosten. Mevrouw Schutter maakt altijd tijd voor een praatje, hoe druk het ook is. De sfeer in de winkel is gemoedelijk. Alleen in de de-

cembermaand is het soms een toer om alle bestellingen op tijd bij de klanten te krijgen. Zondag is de enige vrije dag. Dan gaat de familie Schutter naar de kerk, maar veel preken kan Harm zich niet herinneren: hij valt stevast van vermoeidheid in slaap. Eén week per jaar gaat hij met zijn gezin op vakantie: naar Putten, Druten of naar een eiland. Dat laatste is het beste voor de rust, want op het vasteland kan Harm het niet laten om grote kruidenierswinkels, die hij kent uit het vakblad, te gaan bekijken.

In 1964-1965 komt er nieuwbouw aan de westkant van de Rijksstraatweg. De oude winkel gaat tegen de vlakte en Fred van der Werf neemt de nieuwbouw over. Schutter verhuist naar de Kerkstraat, naar de winkel naast het poortje, waar nu Mignon gevestigd is. Daar begint hij een delicatessenzaak, met Franse kazen, wijn en port, fijne vleeswaren, comestibles en Engelse soepen in blik. Net als de vaart er in zit, slaat het noodlot toe: Schutter krijgt ernstige hartklachten door een vernauwing in de kranslagader. Dotteren is nog een onbekende techniek. Met rust moet Schutter proberen erger te voorkomen. De winkel moet verkocht worden en Schutter, 38 jaar pas, is opeens invalide. Zijn uithoudingsvermogen is gering. 'De vrouw en ik liepen als bejaarden langs de weg, maar met kriebelende vingers'. Een bijzonder moeilijke tijd, ook voor zijn vrouw.

V.l.n.r. Janny, Harm, vrouw van Harm, haar zuster, Trijnie Voogd

Twee jaar later kan Schutter van collega-kruidenier Wakker een bewonerswinkeltje in huize Avondlicht overnemen. Twee ochtenden per week is hij weer kruidenier, zeer tot zijn genoegen. Als Huize Maarwold wordt geopend, wordt Schutter uitgenodigd daar een winkeltje te openen: vijf ochtenden per week. Zijn vrouw beheert Avondlicht. Twee jaar later weet directeur Prent van het nieuwe Erasmusheem het echtpaar ook te vinden. Zoon Roelof helpt een tijdje mee; later wordt eerst Avondlicht en daarna Maarwold vaarwel gezegd. Tot 1989 beheren Harm Schutter en zijn vrouw het winkeltje in Erasmusheem. Het zijn de mooiste jaren uit hun kruideniers-

bestaan: geen personeel, praktisch geen onkosten en veel contact met mensen. Al wil Schutter wel gezegd hebben dat ze altijd geboft hebben met personeel: fijne, hardwerkende mensen en zelden problemen.

Prijswinnaar ontvangt een radio van Harm

Sinds 1972 wonen Harm Schutter en zijn vrouw in een appartement boven Super de Boer, nu dus 'Action', precies op de plek waar zij zestien jaar eerder hun zelfbedieningswinkel begonnen. Ruim vijftig jaar zijn ze alle dagen samen, in werk en privéleven, tot mevrouw Schutter in 2006 overlijdt. Bij dat verlies vallen alle voorgaande tegenslagen in het niet. Gelukkig zijn er de vele prachtige herinneringen aan een weliswaar zwaar, maar vooral boeiend en waardevol kruideniersleven.

Harm Schutter

Verslag van de ALV

De Algemene Ledenvergadering is gehouden op donderdag 28 februari 2019 in Dorpshuis 'De Tiehof' in Onnen. Er waren 39 leden aanwezig.

Voorzitter Annet Boekel heet iedereen van harte welkom, in het bijzonder mw. Frederiek Reitsma, de spreker voor deze avond. De notulen worden goedgekeurd, net als het jaarverslag. Henk Bazuin geeft uitleg over de financiën.

Daarna wordt aan de penningmeester en het bestuur decharge verleend, dit na een kort verslagje van kascommissielid Peter Paul Luiken. Mw. Antje van der Es en Jan Jansen gaan het komende jaar de boeken controleren. De contributie blijft dezelfde.

Annet Boekel en Jaap Vrieling verlaten voortijdig het bestuur door privé omstandigheden. Henk Bazuin zet ze allebei in het zonnetje middels respectievelijk een bos bloemen en een fles van de slijter.

*V.l.n.r. Henk Dröge, Eppo van Koldam,
Hermien Noordhoff, Henk Bazuin en Henk Abbring*

Hermien Noordhoff, Eppo van Koldam en Henk Dröge worden gekozen in de ontstane vacatures, waarbij Eppo van Koldam de nieuwe voorzitter wordt en Henk Dröge de secretaris. Hermien Noordhoff heeft een coördinerende taak in de PR sfeer. Henk Bazuin blijft de penningmeester en Henk Abbring blijft betrokken bij het archief en het infocentrum.

Het bestuur meldt de plannen voor de komende tijd.

1. Samen met Wil Legemaat gaan leerlingen van de groepen 7/8 van een aantal basisscholen de Stolpersteine in Haren schoonmaken. Wil gaat tevens het verhaal achter de steentjes vertellen.
2. Er komt een fietsexcursie in Glimmen.
3. 14 september is de dag van de Harener Geschiedenis in combinatie met de Open Monumentendag.

4. Excursie in het gebied van de voormalige Hof te Hemmen.
5. Presentatie op de Kunst- en Cultuurmarkt in Haren en tijdens de dag van de Groninger Geschiedenis in het archief in Groningen.

Frederiek Reitsma

Na de pauze vertelt Frederiek Reitsma over het werk van haar grootvader, de bekende architect Egbert Reitsma. Hij leefde van 1892-1976. Ze begint met het vertellen over de herinneringen die ze heeft als klein meisje. Ze zat vaak bij hem op schoot, terwijl hij in een schetsboek aan het tekenen was. Egbert is begonnen bij architect Jacob London in Hilversum, daarna ging hij naar Willem Kromhout in Amsterdam. Zijn projecten zijn de voorlopers van de Amsterdamse stijl. Frederiek laat veel foto's zien van zijn opdrachten. Landhuis 't Fortje aan de Rijksweg in Glimmen is voor ons heel bekend en ook het 'Blauwe huis' in Zuidlaren. Hij bouwde zijn eigen huis aan de Noorderstationsstraat in Groningen (1920). De zaalkerk in Munnekezijl, de gereformeerde kerk in Kolum en ook de kerk in Appingedam zijn van zijn hand. Het is een grootvader om trots op te zijn.

Het Armenhuis oftewel Werkhuis te Noordlaren

De eerste vermelding van een armenhuis in Noordlaren dateert uit 1795. Dit armenhuis was waarschijnlijk een gewoon huis dat stond tussen de kerk en het huidige haventje. Omdat het huis plat en langgerekt was werd het ook wel 'Plattenborg' genoemd. Het huis werd in 1874 afgebroken door de familie Van Swinderen. Achter de pastorie stond het Wevershoes, waar vijschaftenrokken werden geweven en waar eveneens armen waren gehuisvest. In 1816 werd door de kerk de huur opgezegd van een huis ten zuidoosten van de pastorie. Dit huis kreeg een nieuwe functie als 'weefkamer' en waar ook een arm gezin werd opgevangen. De huizen werden in 1858 vervangen door een nieuw diaconiehuis, dat een stuk ten noorden van het dorp werd gebouwd aan de ingang van de Vogelzangsteeg (Lageweg 1-5).

Armenhuis de Korte Jammer Noordlaren

Deze markante rij huisjes onder één dak staat er nog steeds, maar is nu verbouwd tot twee wooneenheden. Niets wijst meer op de armoede van vroeger behalve de eenvoudige bouwstijl.

Het werkhuis, dat in 1858 is gebouwd door de diaconie der Ned. Herv. Kerk van Noordlaren stelde een beheerdersechtpaar aan dat toezicht hield op de arme, vaak gehandicapte dorps- en geloofsgenoten die daar mochten wonen en proberen in hun levensonderhoud te voorzien.

Er was een stal, wat vee, kippen en een moestuin. De bewoners moesten in ruil voor hun gebrekkige onderkomen en karig voedsel arbeid verrichten.

De gedachte erachter doet sterk denken aan de bedelaarskoloniën in Frederiksoord en Veenhuizen. Ook in Zuidlaren bevond zich een dergelijk, maar wel iets groter werkhuis: De Lange Jammer geheten en dus was dit De Korte Jammer.

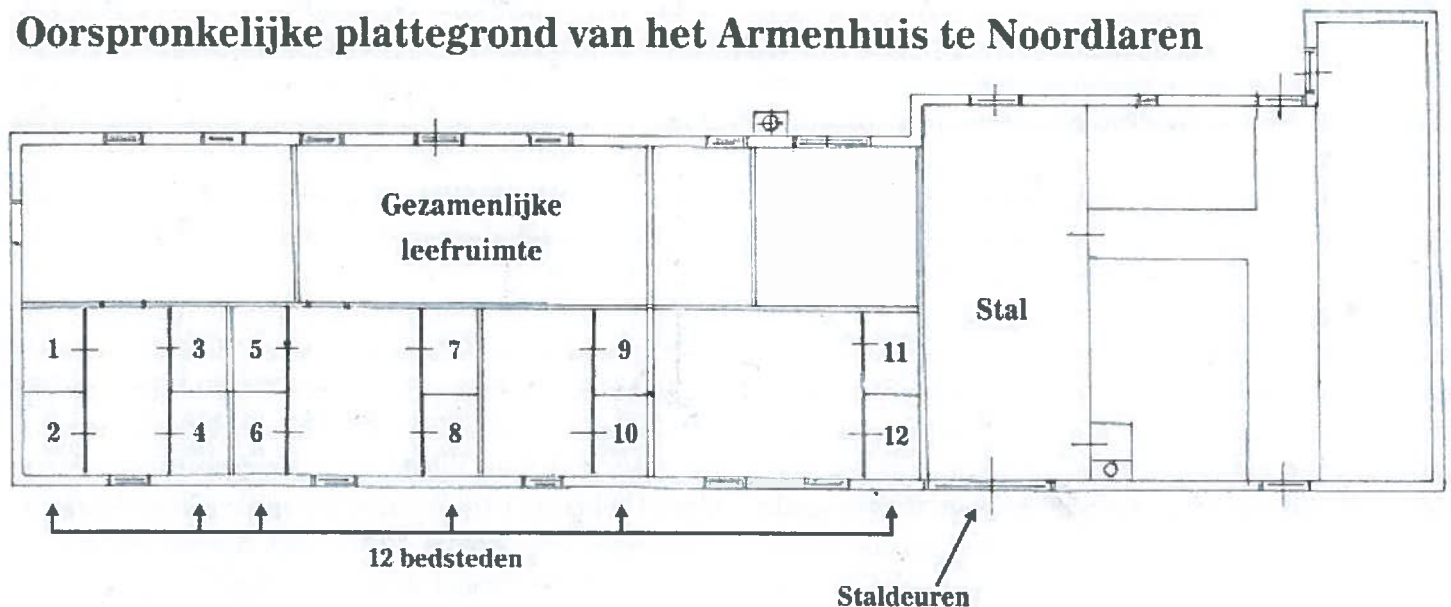
Er waren 12 bedsteden en in het midden was een gemeenschappelijke woonruimte.

In 1927 stond het huis leeg en werd het vervolgens gebruikt voor huisvesting van 34 arbeiders uit Scheemda die in het kader van de werkverschaffing tewerkgesteld werden in de ruilverkaveling in de Noordlaarder Maade.

In 1938 huurde Gerrit Abbring (oom van Roelof Abbring, zie het verhaal dat verscheen in 'Old Goud 2018, nr. 1) een deel van het werkhuis om er met zijn gezin te gaan wonen en in 1950 heeft hij het definitief van de kerk gekocht en verbouwd tot twee woningen. Er kwam een scheidingsmuur, want de oorspronkelijke bewoners mochten blijven, zodat hij nu huur van de kerk ontving.

Toen in 1960 de laatste bewoonster Mevrouw Bos-Everts was overleden, heeft de diaconie van de Ned. Herv. Kerk de armenzorg hier definitief opgeheven. Tegenwoordig is het een gemeentelijk monument.

Oorspronkelijke plattegrond van het Armenhuis te Noordlaren

De lotgevalen van de familie Rotman

(Dit een versie met een verbeterde opmaak ten opzichte van de origineel gepubliceerde versie van het artikel)

Op 20 december 2018 heeft Eppo van Koldam in de lezingenserie 'Broodje met' een lezing gehouden over de bijzondere geschiedenis van de gemeente Haren. Op verzoek van de redactie heeft hij deze lezing omgewerkt tot het onderstaande artikel.

Als je een lezing moet houden over de historie van de gemeente Haren in de laatste weken van het zelfstandig bestaan van deze gemeente, kun je een zeer triest tranen trekkend verhaal houden. Ik heb dat niet gedaan. De historie van de gemeente Haren blijft bestaan. Net als Old Go als vereniging gewoon blijft bestaan en doorgaat met het 'beoefenen' van de Harener historie. Maar wat dan wel? Ik heb gekozen voor een verhaal over de activiteiten van de gemeente in de 19^e eeuw en dat aan de hand van de lotgevalen van een arme familie: de familie Rotman. Parallel aan deze familiehistorie heb ik een aantal thema's wat verder uitgediept. Dat zal ik in een tweetal afzonderlijke kaders bij dit artikel ook doen.

De familie Rotman

Hindrik Rotman (ook wel vermeld als Hindrik Rutman of als Johan Hindrik Rotman) trouwt in 1807 te Groningen met Roelfje Jans Meijering. Hindrik is afkomstig uit Bielefeld in Duitsland en Roelfje komt uit Annen. Na het huwelijk vestigen zij zich in Haren. Daar worden vier kinderen geboren: dochter Hindrikje in 1808, zoon Albert in 1811, zoon Harm in 1814 en dochter Hillechien in 1817.

De eerste bijzondere vermelding over Hindrik Rotman is van 1810. Op 15 maart van dat jaar geeft de Drost van het Gorecht en Sappemeer opdracht aan Johan Rummerink, de schulte van Haren, om met de nodige assistentie Hindrik Rotman, woonachtig onder Haren, ten Regthuize op 't Hogezaand zo spoedig mogelijk over te brengen. Dat klinkt niet erg best. Waarschijnlijk heeft

Hindrik Rotman iets op zijn kerfstok. Wat wordt verder niet duidelijk. Een tweede interessante vermelding vinden we in de geboorteakte van zoon Harm in 1814. Als adres wordt dan vermeld: "een hut zonder letter of nummer op de Middelhorst". We mogen er dus van uit gaan, dat het gezin Rotman onder zeer armoedige omstandigheden leefde. Foto's uit die tijd zijn er niet, maar de bijgaande foto van een plaggenhut in het Drentse Erica geeft wellicht een goede illustratie.

De roofoverval op Oomke Luitje Oomkes te Engelbert

In de nacht van 22 op 23 september 1817 doet Hindrik Rotman mee aan een roofoverval op boer Oomke Luitjes Oomkes te Engelbert (in de omgeving van de huidige bandenhal van Kuil). Op het kaartje heb ik de

route aangegeven, die de hoofddaders Frits Weites en Berend Wubbels vanuit Haren hebben afgelegd. Onderweg hebben ze Hindrik Rotman dan opgepikt. De overval mislukt, omdat een hond aanslaat en de overvallers worden ontdekt. Ze weten ternauwernood te ontkomen. In de nacht van 22 op 23 oktober 1817 doen Frits Weites en Berend Wubbels een tweede poging. Nu doet ook Johan Hendrik Siekman uit Wetsinge mee. Ze gaan weer bij Hindrik Rotman langs, maar die weigert ook mee te gaan. Deze keer lukt de overval wel. Maar de daders worden al snel ontmaskerd. Nu is ook Hindrik Rotman nog de klos. Samen met de andere daders wordt hij gearresteerd.

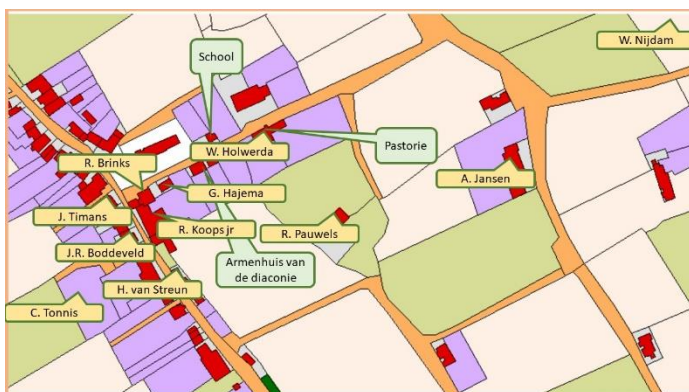
Hindrik Rotman weet uit de gevangenis te ontsnappen. Maar waar moet hij heen? De officier van justitie denkt dat wel te weten. Hij gelast op 6 maart 1818 drie gerechtsdienaren om zich naar Haren te begeven om aldaar vast te nemen (Johan) Hindrik Rotman, laatstelijk gewoond hebbend achter het bos van de Middelhorst en in de nacht van 1 op 2 maart ontsnapt uit de gevangenis De Poelepoort. Samen met Roelf Koops, de adjunct schout van Haren, de veldwachter van Haren en met bijstand van Jan Gerrits Vrieling, weten deze gerechtsdienaren Hindrik Rotman al snel te vinden en te arresteren.

Voor deelname aan de poging in september krijgt Hindrik Rotman als straf: geseling met roeden, 8 jaar tuchthuisstraf en na afloop daarvan nog 6 maanden gevangenzetting. Voor Frits Weites en Johan Hendrik Siekman loopt het heel wat minder af. Zij krijgen de doodstraf. Op 24 februari 1819 worden zij op de Grote Markt te Groningen opgehangen aan de galg. Berend Wubbels is gevlucht en nooit meer terug gevonden.

Vrouw en kinderen naar het armenhuis

Met de arrestatie van Hindrik Rotman verdwijnt de kostwinner uit het gezin. Voor zijn vrouw zit er niets anders op om ondersteuning te vragen. Met haar kinderen verhuist zij naar het armenhuis aan de Kerkstraat. Ook de weduwe van Frits Weites en haar kinderen verblijven daar. Dit brengt mij op een thema, dat ik in een apart kader heb uitgewerkt: de armenzorg. Over het armenhuis aan de Kerkstraat in Haren schreef ik al eerder in 'Harens Old Goud' (7^e jaargang, nummer 1, 2016) onder de titel 'Paupers in Haren'. Er heersten in het armenhuis barre toestanden, waarvan wij ons moeilijk een voorstelling kunnen maken. Een brief van omwonenden (zie ook het kaartje) van 23 februari 1831

aan het gemeentebestuur spreekt boekdelen. De omwonenden beklagen zich er over, dat zij als naburen steeds belast worden met de zorg voor overleden personen. "Geven met eerbied te kennen, W. Holwerda, J. Timans, R. Brinks, Gerrit Hajema, R. Koops Rzn, H. van Streun, J.R. Boddeveld, R. Pauwels, Berend Conraats, Adolf Jansen en Wopke Nijdam, als naburen van het diaconie armenhuis, dat het ondergetekenden als hoogst onregtvaardig voorkomt, dat bij sterfgevallen in bovengenoemd armenhuis de verplichtingen en werkzaamheden zulk een geval vereischende steeds op de ondergetekenden rusten.

1. Uit hoofde dat uit andere wijken zoowel als uit de onze armen in genoemd armenhuis worden verzorgd en dus die ingezetenen dezelfde verplichtingen hebben als ondergetekenden.

2. Dat zich in genoemd armenhuis 6 kamers bevinden in welke tien tot elf huisgezinnen zijn, welke afzonderlijk tafel houden en dus ook ieder afzonderlijk als naburen moesten worden beschouwd, doch die zich doorgaans

aan de nabuurplichten onttrekken en ook dat het grootste getal armen in genoemd armenhuis uit oude vrouwen bestaat, onbekwaam tot die werkzaamheden welke mannendiensten vereischen, zoodat de werkzaamheden op ondergetekenden rusten.

3. Dat de gesteldheid in deze huisgezinnen dikwerf van dien aard is, dat de behandeling van zulke lijken bijna onmogelijk is.

4. -

5. Dat het een zekere waarheid is, dat er in één jaar 7 sterfgevallen zijn geweest, welke lijken alle door de naburen zijn behandeld".

Kader Armenzorg

In het bijgaande plaatje heb ik de structuur van de armenzorg schematisch aangegeven. Er zijn in de gemeente drie belangrijke spelers: het burgerlijk armenbestuur (je zou kunnen zeggen de afdeling sociale zaken van de gemeente) en de diaconieën van de Hervormde Kerk te Haren en Noorderlaren. Op afstand in Groningen zijn er dan nog de diaconie van de RK-kerk en de Doopsgezinde diaconie. Na de afscheiding wordt het plaatje nog wat ingewikkelder. Er is een duidelijke taakverdeling. In principe zorgt het burgerlijk armenbestuur niet voor het onderhoud (bed en brood) van de armlastigen. Dat is de taak van de diaconie oftewel het kerkelijk armenbestuur. In de tabel is dit terug te zien. Uiteindelijk zijn alle drie partijen ongeveer f.600,- per jaar kwijt.

Organisatie armenzorg ca 1830

Taken

Burgerlijke gemeente Haren	Alle communicatie met andere overheden
Burgerlijk armenbestuur	Schoolgeld en vreemdelingen
Diaconie Hervormde Kerk Haren	Bed (armenhuizen) en brood (communicatie naar buiten via de burgerlijke gemeente)
Diaconie Hervormde Kerk Noordlaren	
Diaconie Rooms Katholieke Kerk Groningen	
Diaconie Doopsgezinde Kerk Groningen	

OVERZICHT KOSTEN ARMEN OP BASIS JAARREKENING 1831

Post	Haren	Noorderlaren	Gemeente
Voeding	75	207	50
Kleding	125	106	10
Huisvesting	45	45	10
Turf	40	40	10
Geld	305	190	
Schoolgeld			220
Vaccinatie kinderen			10
Arrestatie en vervoer bedelaars			25
Verblijf Mij Weldadigheid			30
Verpleging reizigers			25
Onderstand zonder domicilie			152

Op 1 januari 1830 woont Hindrik Rotman met zijn vrouw, zoon Harm en dochter Hillechien met 23 andere personen in het armenhuis te Haren. Hij heeft zijn

gevangenisstraf dan uitgezeten. Oudste dochter Hindrikje woont waarschijnlijk in Groningen. Zij trouwt daar in 1834 en blijft in het verdere verhaal buiten beeld. Zoon Albert is knecht bij Bastiaan Hendrik Koster op het huis De Mikkelhörst.

Zoon Albert sneuvelt

In de zomer van 1830 moet zoon Albert in dienst. Over de exacte indiensttreding van Albert bestaat blijkbaar wat onduidelijkheid, want op 26 oktober 1830 schrijft de burgemeester aan de commandant van het garnizoen Groningen, dat uit door hem gedaan onderzoek en ingewonnen informatiën is gebleken, dat de milicien Albert Rotman (Rutman) reeds den 7e augustus te Brussel bij het 2e bataljon Jagers is ingelijfd in de Elisabeth kazerne, blijkens een brief die hij aan zijn ouders heeft geschreven, gedateerd 9 augustus, en dat hij vervolgens, en wel den 12den september heeft geschreven, dat hij onder hetzelfde garnizoen te Vilvoorde lag. Vanuit Haren is Albert dus direct ingekwartierd in België. Op 25 augustus 1830 breekt daar de opstand uit tegen de Nederlandse overheersing. De aanwezige Nederlandse militairen worden onder de voet gelopen (de afbeelding van een schilderij laat de onlusten zien op de Grote Markt in Brussel). Maar de informatie daarover bereikt Haren

slechts mondjesmaat. Op 1 november 1830 schrijft de burgemeester aan de Gouverneur (= Commissaris van de Koning), dat hem is gebleken, dat er in de Staatscourant van 23 oktober 1830 onder de gesneuvelden op de dagen van 23 september tot en met 26 september een Rotman voorkomt, die ook diende bij het tweede Bataljon Jagers en dat het dus aannemelijk is, dat dit Albert Rotman uit Haren is. Pas op 30 oktober 1832 volgt de formele bevestiging, dat Albert Rotman op 26 september 1830 is gesneuveld.

Roelfje Meijering in de fout

In 1833 blijkt, dat Hindriks vrouw Roelfje Meijering zich op het slechte pad heeft begeven. Twee jongens, die tot voor kort ook in het armenhuis woonden, zijn door

de diakonie als jonge knechten uitbesteed bij landbouwers in de het dorp. Gerrit Renses bij Jan Adolfs aan de (huidige) Stationsweg en zijn broer Robbert Renses bij Lucas Oosterveld aan de Rijksstraatweg. Roelfje Meijering slaagt er in om met medewerking van de beide broers Renses hun gastgezinnen te bestelen. Hoewel Roelfje alle gestolen en geheelde goederen direct verdonkeremaand en het bewijs dus moeilijk is, wordt ze op 29 maart 1833 door de rechtbank in Groningen toch schuldig bevonden en veroordeeld tot 5 jaar gevangenzetting.

Kader domicilie van onderstand

Domicilie van onderstand is het sleutelwoord in de armenzorg in de 19e eeuw. Wie moet onderstand verlenen? Dit wordt bepaald op basis van de volgende regels:

- 1. De burgerlijke gemeente waar de man geboren is, tenzij*
- 2. De man vier jaar onafgebroken zonder ondersteuning in een andere gemeente heeft gewoond, want dan gaat de domicilie over op deze andere gemeente.*
- 3. Een gehuwde vrouw volgt de domicilie van onderstand van de man.*
- 4. Kinderen worden niet van hun moeder gescheiden.*
- 5. Wie binnen de burgerlijke gemeente de onderstand moet verlenen hangt af van de kerkelijke gezindte*
- 6. Zolang onduidelijk is wie moet betalen verleent de gemeente van verblijf provisionele onderstand, want het is de wil van de Koning, dat dadelijk in het onderhoud van een behoeftige wordt voorzien.*

Naar Hoogeveen

Hindrik Rotman heeft blijkbaar het idee, dat hij in Hoogeveen beter aan de kost kan komen dan in Haren. Overigens is niet duidelijk wanneer hij precies naar Hoogeveen verhuist, maar in ieder geval is hij daar al begin 1837. Dat is dus voor het einde van de straf van zijn vrouw Roelfje. Het valt hem echter in Hoogeveen ook niet mee. Net als in Haren moet hij een beroep doen op ondersteuning. En dat brengt ons bij de term, die de armenzorg in de 19e eeuw domineert: de domicilie van onderstand. Zie hierover het aparte kader. Hindrik Rotman krijgt ondersteuning van de diakonie te Hoogeveen, maar die declareert de kosten bij de gemeente Haren. Vervolgens is dan in Haren de vraag aan de orde wie uiteindelijk voor de kosten op moet draaien, de gemeente of de diakonie. De diakonie meent de burgemeester. Maar de diakonie is scherp op het vinden van gronden voor afwijzing. Zo ook hier. “Die familie Rotman was toch Roomsch Catholiek”, is de reactie. Dat wordt lastig, want in de gemeente Haren is geen RK-diakonie. Dat moet helemaal via

Groningen lopen en dat spoor levert weinig op. “En als we dan toch voor het gezin moeten betalen, laten ze dan maar weer naar Haren terug komen”, is de tweede aanvalslijn van de diakonie. Bang als men in Haren is, dat men in Hoogeveen te royaal bijstand zal verlenen in de wetenschap dat Haren toch voor de kosten op moet draaien. Er ontwikkelt zich een zeer uitvoerige correspondentie tussen de gemeentebesturen van Haren en Hoogeveen en omdat het gaat om twee gemeenten in twee verschillende provincies spelen ook de provinciebesturen van Groningen en Drenthe daarbij nog een rol. En dan uiteraard nog de correspondentie binnen de gemeenten tussen de gemeentebesturen en de besturen van de diakonie.

Zoon Harm trouwt

De situatie wordt op 14 april 1841 nog wat ingewikkelder als zoon Harm Rotman in Hoogeveen trouwt met de weduwe Anna Reints Smit. Anna neemt drie ‘bonuskinderen’ mee bij haar huwelijk. Twee kinderen, te weten Geesje Okken (1834) en Jan Okken (1835) uit haar vorig huwelijk en Gerrit Smit (1839) uit een buitenechtelijk tussendoortje. Maar ook Harm krijgt nog ondersteuning uit Haren en volgens de regels ‘vrouw volgt man’ en ‘kinderen blijven bij moeder’ betekent dat, dat men in Haren plotseling een geheel gezin van vijf personen extra in de bijstand krijgt. Nog meer aanleiding voor de diakonie in Haren om de boot stevig af te houden en in ieder geval Hoogeveen te waarschuwen niet te royaal te zijn. Zeker in het voorjaar en in de zomer is volgens Haren ondersteuning niet nodig. Dan is er voldoende werk te vinden.

De Koning beslist ten nadele van Haren

Omdat de gemeenten en de provinciebesturen er niet uit komen, beslist de Koning op 31 januari 1843 (dus ruim zes jaar na de start van de correspondentie), dat de diakonie te Haren voor de kosten moet opdraaien. Niet alleen voor Hindrik Rotman en zijn vrouw plus dochter Hillechien, maar ook voor Harm Rotman, zijn vrouw en drie kinderen. De diakonie van Haren moet alle door Hoogeveen voorgeschoten kosten terug betalen. Een extra aanleiding om vanuit Haren aan te dringen op terugkomst van alle Rotmannetjes en hun aanhang naar Haren.

Hoogeveen pakt door

Op 16 mei 1843 schrijft de burgemeester van Hoogeveen de volgende brief aan zijn collega in Haren. “Heden vervoegde zich ten gemeentehuize alhier Anna Reints Smit, huisvrouw van den armlastigen Harm Rotman, te kennen gevende dat doordien haren man, die zich buitendien weinig om haar en hare kinderen bekommerde, in verre na niet in staat was om het benodigde voor het gezin te kunnen verschaffen en zij

derhalve met hare drie kinderen in bittere armoede verkeerden, zoodat zij volstrekt ondersteuning moest erlangen. En daar volgens de brief van het Hervormd Armbestuur uwer gemeente van 30 maart jl. door hetzelfde geene restitutie van verleende onderstand aan de betrokkene armlastigen in dit jaargetijde zal worden verleend, verkiest het Hervormd Armbestuur alhier dienvolgens niet om het onderhavige gezin verder eenige bedeeeling te verstrekken, weshalve er niets anders overschiet dan om deze vrouw met hare drie kinderen na haar domicilie van onderstand te Haren op te zenden, zooals wij bij dezen zijn doende, met verzoek om ons de hiervoor uit te schieten transportkosten tot Beilen ad f.3,00 verder te vergoeden”. Harm Rotman wordt met zijn gezin dus ‘op de trein’ naar Haren gezet, maar die reed in 1843 nog niet. Dus ging de tocht per bodewagen van gemeente naar gemeente. Hoogeveen regelt het vervoer naar Beilen, Beilen naar Assen, Assen naar Vries en Vries naar Haren. Een zware reis. Zeker als we bedenken, dat Anna Reints Smit ook nog zwanger is. En zo komt het gezin van Harm Rotman dus aan in Haren alwaar het wordt gehuisvest in het bekende armenhuis aan de Kerkstraat. Hier bevalt Anna op 4 juli 1843 van een doodgeboren kindje en vervolgens overlijdt ze zelf ruim een jaar later op 29 oktober 1844.

Harm Rotman in Haren

Harm Rotman blijft met de kinderen achter in het armenhuis. De kinderen Okken en Smit worden in het dorp Haren gewoon Rotman genoemd en Harm wordt beschouwd als hun vader. En een vader komt voor zijn kinderen op, als hij dat nodig vindt. Dit blijkt uit de inhoud van het volgende proces verbaal opgesteld door de burgemeester. “Op heden den 19 september 1844 compareerde voor mij Berentien Lammers [Berentje Lammerts Drenth], huisvrouw van Jan [Lucas] Benning, oud 31 jaar, geboren te Leek, wonende te Haren in de armenkamers, de navolgende klagte inbrengende. Dat heden nademiddag omstreeks half drie uren de zoon van Harm Rotman, Gerrit [Gerrit Smit] genaamd, hare zoon Jan eene prent had ontnomen en zij op de klachte van hare zoon genoemde Gerrit had gezegd die weder terug te moeten geven, dat daarop de dochter van Harm Rotman, Geesje [Geesje Okken] genaamd, had gezegd: “Gerrit dat moest doe niet doen, scheur hem liever aan stukken”. Dat zij, Berentie Lammers daarop had gezegd: “dat moest dou niet doen, anders zal ik dij een schop onder ‘t gat geven”. Waarop zij in huis was gegaan. Dat daarop Harm Rotman tot haar had gezegd, dat hij haar dan zoude schoppen, dat zij geen been onder het lijf hield. Waarop zij hadde geantwoord: “ik doen het immers niet”. Waarop Harm haar drie schoppen had gegeven tegen haar regterbeen, waarop zij bewusteloos was neer gezegen,

zoodat Gerrit Hajema, die in de tuin werkte, in huis was gekomen en haar met behulp van Willempje Reinders had opgenomen en op eene stoel in hare kamer gebracht, waar zij haar met Eau de la Reine weder tot haar bewustzijn hadden gebracht”.

Hindrik en Roelfje overlijden in Hoogeveen

Hindrik Rotman en Roelfje Jans Meijering moeten ook terug naar Haren, maar ze zijn daar te ziek voor. Uiteindelijk vindt het armenbestuur in Haren het goed, dat ze in Hoogeveen blijven en daar enige ondersteuning krijgen. Hindrik overlijdt op 3 januari 1845 en Roelfje op 8 augustus 1845. Dochter Hillechien blijft dan alleen in Hoogeveen achter, terwijl zij volgens het gemeentebestuur van Hoogeveen “van haar verstandelijke vermogens is beroofd”. Ik vermoed, dat ze die vermogens ook nooit gehad heeft.

Hillechien naar Haren

De burgemeester der gemeente Hoogeveen beslist op 22 januari 1846 het volgende. “Gehoord het verzoek van Harm Rotman. Gelet op de bestaande verordeningen. Beveelt, dat gezegde Harm Rotman met deszelfs zuster op morgen van hier naar de gemeente Beilen per as zullen worden overgebracht, ten einde vervolgens op deze wijze van gemeente tot gemeente naar hun onderstandsdomicilie Haren te worden getransporteerd”. En zo komt Hillechien ook weer terug in Haren.

Harm Rotman naar Indië

Harm Rotman zal zijn zuster Hillechien niet naar Haren hebben gehaald om voor haar te kunnen zorgen, want al in oktober 1846 kiest hij voor een loopbaan als militair. En in die kwaliteit vertrekt hij naar Nederlands Indië. Ook zijn ‘bonuskinderen’ laat hij in Haren achter. Hoe het hem in Indië vergaan is, weet ik niet, maar in juni 1856 reist hij met het barkschip Azia vanuit Indië terug naar huis. Volgens een advertentie is dit schip voorzien van “een geëxamineerden doctor en uitmuntende inrigtingen”. Voor Harm mag het niet baten. Hij overlijdt op 5 oktober 1856 als het schip in het Kanaal tussen Engeland en Frankrijk zeilt.

Hillechien blijft over

Van de gehele familie Rotman is in 1856 alleen de zwakzinnige Hillechien nog over. Zij maakt in 1850 de sluiting van het armenhuis aan de Kerkstraat mee en verhuist dan naar het nieuwe werkhuis aan de Onnerweg. Daar overlijdt ze op 6 maart 1859.

De ‘bonuskinderen’

Over de ‘bonuskinderen’ kan ik kort nog het volgende vermelden.

Jan Okken is getrouwd te Groningen en daar overleden in 1902.

Gerrit Smit woont in 1850 als ‘Gerrit Okkes’ bij zijn ‘tante’ Hillechien Rotman in het armenhuis te Haren. Hij is in 1858 overleden in het Burgerlijk en Militair Huis van Verzekering aan de Spinstraat (nu Zoutstraat) te Groningen.

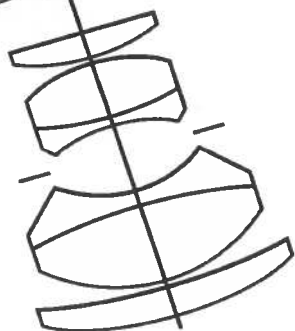
Geesje Okken is op 3 juni 1865 te Ten Boer getrouwd met Jan Timmer. Zij is met haar man geëmigreerd en op 21 mei 1893 overleden in Zeeland, Ottawa County, Michigan, USA.

luchtfotografie
boven heel Nederland

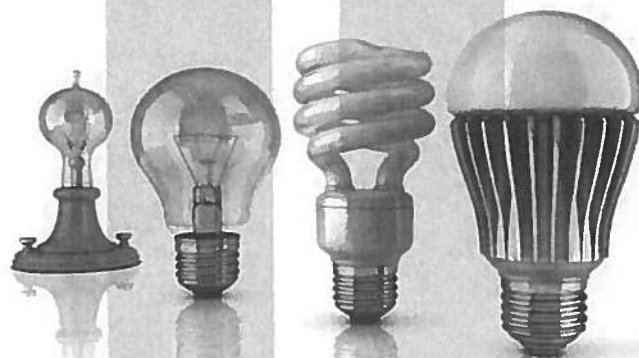
**AEROPHOTO
EELDE**

INFO@AEROPHOTOEELDE.NL
WWW.AEROPHOTOEELDE.NL
telefoon: 050 - 309 5551

SINDS 1911

Konings
TOTAALINSTALLATEURS

Rijksstraatweg 208 - 210 9752 BR Haren
☎ 050 5344735 Fax 050 5344138
www.koningstotaalinstallateurs.nl

DIGNO computers

Computers • Software • Reparaties • Netwerken

ICTWaarborg

Rijksstraatweg 132 • 9752 BL Haren • Tel.: 050-5349965 • info@digno.nl • www.digno.nl

Atelier "de Clou"

ATELIER VOOR BOUWKUNDE

Jaap Vrieling

Waterhuizerweg 31
9753 HP Haren
Tel: 050 - 85 00 080
Mob: 06 - 55125730
Email: info@declou.nl

Buitenhuis de Mickelhorst en zijn bewoners vanaf de 19e eeuw. Deel III

In Harens Old Goud nr. 2 van 2017 hebt u het eerste deel van dit verhaal kunnen lezen, geschreven door Menne Glas. Een jaar later, in 2018 schreef Henk Bazuin het tweede deel. U vindt in deze uitgave een vervolg van de opsomming van de bewoners en hun landerijen.

Door Henk Bazuin

Periode Koster

De volkstelling van 1829 geeft aan dat Bastiaan Hendrik Koster, zijn vrouw en vier dochters het buitenhuis bewonen. Inwonend is een werkbode Christoffer Diekman met zijn vrouw. Verder zijn er nog 3 personen werkzaam.

In 1833 verhuist de familie Koster naar Groningen en woont een pand buiten de Heerepoort, genummerd N 174. Vanaf dat moment wordt de Mickelhorst verhuurd aan Wicher Horst die op 15 juni 1833 is getrouwd met Henderica Vedder. Er worden twee zonen geboren, Hindrik Vedder Horst op 11 november 1833 en Henderikus Vedder Horst op 28 februari 1836. Een week na de geboorte van Henderikus overlijdt Henderica Vedder, 25 jaar oud. De echtgenote van Bastiaan Hendrik Koster overlijdt op 20 april 1835. Hijzelf op 13 maart 1839. De overlijdensaktes geven aan dat beiden zijn overleden te Groningen. Op 8 april 1839 vindt nog een openbare verhuring plaats van 12 percelen bouw- en weideland. Verschillende boeren uit Haren worden huurder van een perceel. De huur loopt tot 12 november 1839. De totale opbrengst is hfl. 503,00.

Tuinmanshuis met buitenhuis de Mickelhorst

11 september 1839

De erven Koster verkopen de bezittingen van de Mickelhorst.

De omschrijving luidt: een buitenplaats, Mickelhorst genaamd met tuin, schathuizen, schuurtje in het bos en de ondergrond van alle gronden zwellende te noorden aan

de Boere Ossebrink, ten oosten aan de Kleine Boere Ossebrink, aan Hindrik Horst en aan het Lege Kampje. Verder een arbeidershuisje (het voormalige tuinmanshuis A33) en bijbehorende stukken land. Voorts nog enkele percelen weiland.

Koper van het buitenhuis en het tuinmanshuis is de heer Jacobus Balthazar Kluijtmans. Koopsom is hfl. 9700,00.

Periode Kluijtmans

Jacobus Balthazar Kluijtmans is getrouwd met Magdalena Koster, dochter van Bastiaan Hendrik Koster. Jacobus Kluijtmans is luitenant-vaandrig in Arnhem, daarna wordt hij eerste luitenant bij de nationale infanterie te Maastricht.

Vrij snel na de aankoop van De Mickelhorst verhuist het gezin Kluijtmans naar Haren. Hier worden nog 2 kinderen geboren in 1841 en 1844. Bij de verhuizing naar Haren waren er al 7 kinderen hetgeen blijkt uit de volkstelling van 1850.

Een opmerkelijk detail is dat op 11 november 1841 zoon Jacobus Balthazar wordt geboren en zoon Jacobus Wilhelmus Gerardus (16 jaar) overlijdt. Vader Jacobus Balthazar Kluijtmans overlijdt op 60 jarige leeftijd op 12 december 1850. Enkele maanden later worden de bezittingen publiek verkocht.

Op 25 januari 1851 wordt het familiebezit verkocht door mevrouw Kluijtmans en haar 7 minderjarige kinderen. Het betreft het buitenhuis, de tuinmanswoning en enkele tientallen hectares land.

Koper is Cornelis Star Busmann, president van de arrondissementsrechtbank te Groningen voor een bedrag van hfl. 10.625,00. Na de verkoop verhuist mevrouw Kluijtmans op 26 april 1851 naar Weert.

Periode Star Busmann

Het gezin Star Busmann bestaat in 1851 uit vader, moeder en 10 kinderen. De heer Star Busmann was van 1834-1848 lid van de Tweede Kamer. Van 1838-1840 officier van justitie bij de arrondissementsrechtbank in Winschoten en van 1840 tot zijn overlijden in 1858 president van de arrondissementsrechtbank in de stad Groningen. Ook was hij van 1849-1852 houtvester van het eerste district Groningen.

Cornelis Star Busmann overlijdt op 17 mei 1858. De overlijdensakte zegt dat hij laatstelijk woonde aan de Osemarkt in Groningen.

De verkoopakte vermeldt naast de bekende percelen zoals het buitenhuis met bijbehorende tuinmanswoning en een aantal percelen groen- en bouwland, ook nog 2 percelen bosland en een stuk hooiland aan de Waterhulzerweg. Het ene perceel bosland is de huidige Oude Middelhurst vanaf de Mellenssteeg tot aan de Ruigelaan en

het andere perceel is gelegen aan de Mellenssteeg waar nu het eerste deel van de Boterbloemweg ligt. Deze drie percelen zijn in de periode 1854-1857 aangekocht.

Alle percelen worden gekocht door Johannes Woltherus Huizinga Ezn van beroep ijzerhandelaar te Groningen en als gemachtigde voor zijn beide broers Hendrik en Petrus Johannes, resp. predikant en huisarts in Wildervank. Voor het buitenhuis en de oorspronkelijke bezittingen zoals die zijn aangekocht door Star Busmann, betaalt de heer Huizinga hfl. 13.725,00. Dit is hfl. 3.100,00 meer dan dat er voor is betaald.

Het stukje bosland aan de Mellenssteeg wordt gekocht door Gerrit Bazuin, landbouwer te Haren.

Bijzondere bepalingen bij deze verkoop zijn dat de koper acht nieuwe glasramen moet overnemen voor hfl. 50,00. De arbeider Machiel Blom mag gebruik blijven maken van de boerenkeuken tot de eerste mei 1859.

De koper mag de percelen niet verhuren voor een langere termijn dan een jaar.

Boerderij aan de Middelhorsterweg, nu ingang Parkweg

De laatste verkoop van het buitenhuis De Mickelhorst en bijbehorende bezittingen vindt plaats op 25 januari 1869, nadat Johannes Woltherus Huizinga het eigendom van zijn beide broers bij een onderhandse verkoop van 24 oktober 1866 in zijn bezit had gekregen.

Volgens de verkoopakte behoort nu nog slechts 4 hectare grond bij het huis.

Koper is landbouwer Gerrit Bazuin voor een bedrag van hfl. 3525,00.

Na de aankoop wordt het buitenhuis afgebroken en gaat Gerrit Bazuin in het koetshuis wonen.

Het oorspronkelijke gebied is dus totaal versnipperd door verkopen aan particulieren en herverkaveling.

Vanaf het tuinmanshuis en het koetshuis zijn zandwegen aangelegd die uitkomen op wat nu de Oude Middelhorst is. Bij de verkoopbedingen waren dit voorwaarden voor

de nieuwe eigenaren, namelijk de ontsluiting van het verworven erf en woning.

Op het borgterrein wordt een kleine woning gebouwd die jarenlang bewoond (ca. 1855) is geweest door de heer Jan Smeenck en zijn gezin. Op deze plek staat nu een andere woning.

Het pad vanaf het borgterrein naar de Oude Middelhorst ligt nog steeds op dezelfde plek, namelijk evenwijdig aan de Oude Borg.

Boerderij t.o. Mellenssteeg, aan de Oude Middelhorst

De dan oudste woning is het huidige pand aan de Oude Middelhorst 71, gebouwd tussen 1828 en 1853.

Een kleine arbeiderswoning die langs de Oude Middelhorst heeft gestaan (nr. 69) is gebouwd rond 1860.

Deze 3 woningen met de reeds bestaande boerderijen (A31, A32, A33) vormen jarenlang de bebouwing in het gebied. In het begin van de 20e eeuw wordt er nog een aantal boerderijen gebouwd evenals een aantal burgerwoningen vanaf de spoorwegovergang.

De aanleg van de spoorlijn Groningen-Zwolle tussen 1868 en 1870 verdeelt het gebied Middelhorst in de Voorste en Achterste Middelhorst. De benaming is jarenlang gebruikt, tot ver in de 20e eeuw.

De aanduiding 'voor' en 'achter' het spoor werd met name gebruikt door de bewoners van het centrum van Haren.

Vanaf ongeveer 1965 is het gebied Middelhorst de woonwijk Oosterhaar geworden.

Enkele boerderijen zijn bewaard gebleven weliswaar met een andere functie. De landerijen van de boeren van de Oude Middelhorst waren gelegen in de Oosterpolder waarin centraal nog de eendenkooi is te vinden. Ook dit gebied kreeg een andere functie en wordt nu aangemerkt als het uitloopgebied van de wijk.

Old Go houdt af en toe een excursie in dit gebied die zeker de moeite waard is om er eens aan deel te nemen.

Straat- en veldnamen in Oosterhaar

In de Harener Historische Reeks, nummer 7 beschrijft Dr. F.C.J. Ketelaar de straatnamen in de gemeente Haren en vermeldt bij sommige straten een toelichting of verwijzing naar de herkomst van de naam. Tijdens een excursie door de wijk Oosterhaar werd aan de deelnemers verteld en gevraagd of zij wisten welke naam een perceel weiland bij de Waterhuizerweg heeft. Niemand wist dat dit perceel Hemelrijk wordt genoemd. Aanleiding om eens te kijken waar de percelen land liggen waarnaar een aantal straten in de wijk Oosterhaar zijn genoemd. Het betreft de straten aan weerszijden van de Waterhuizerweg.

Door Henk Bazuin

Op de toponiemenkaart die bij deze editie van Harens Old Goud is bijgevoegd, kunnen alle namen worden teruggevonden die gegeven zijn aan de wegen in dat deel van Oosterhaar. Het eerste wat opvalt aan de toponiemenkaart is de benaming van grote gebieden in het totale gebied. Kijken we naar de huidige wijk Oosterhaar dan staan daar slechts vier gebiedsnamen in: Russen, Osbrinken, Kooikampen en Witveen. Verder valt op dat de naam Mickelhorst niet als gebiedsnaam wordt gebruikt terwijl deze wel als zodanig in publicaties wordt genoemd. Mickelhorst is een historische benaming, in voorgaande eeuwen werd de streek aan de oostkant van Haren zo genoemd. Het is het gebied dat omsloten wordt door de Waterhuizerweg, Middelhorsterweg, Oude Middelhorst en de weilanden achter de Mellenshorst. Door de aanleg van de spoorlijn Groningen-Assen is het gebied Mickelhorst in tweeën gedeeld. Een normale reactie van de bewoners resulteerde in de benamingen Voorste en Achterste Mickelhorst. De Middelhorsterweg vanaf de Lokveenweg tot aan de Molenkampsteeg is nog lang door de oudere bewoners de Voorste Mikkelhorst genoemd.

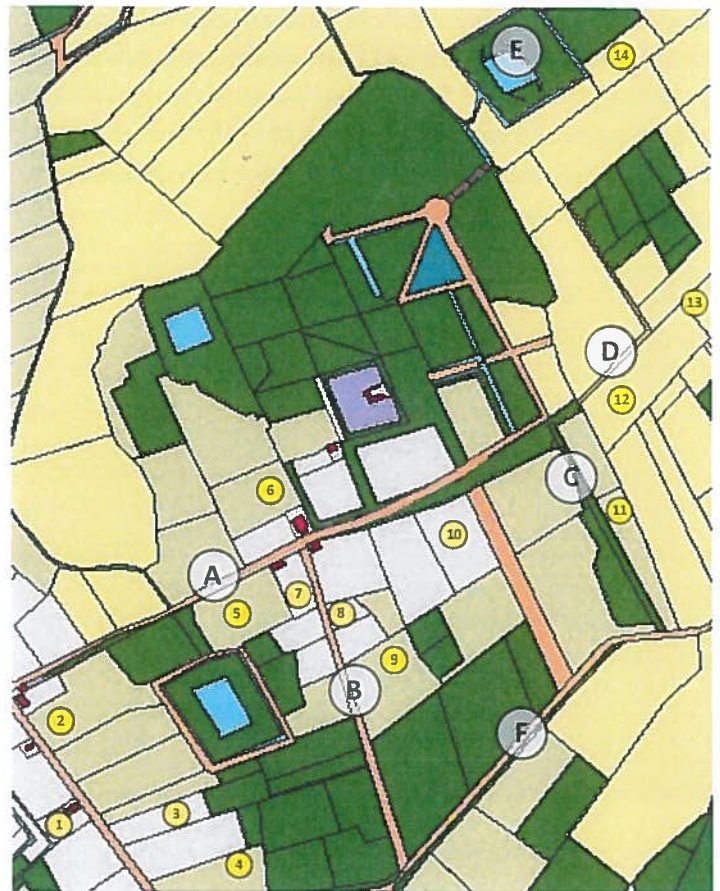

Tellenkamp

Terug naar het gebied van de Achterste Mikkelhorst, dat nu bekend staat als Oosterhaar. Van de boven aangehaalde gebiedsnamen is alleen het **Witveen** terug te vinden als straatnaam, een zijweg van **Cantersveen**.

Verklaring van de getallen en letters (kadasterkaart 1832)

A. Oude Middelhorst	D. Veendijkje
B. Mellenssteeg	E. Eendenkooi
C. Ruigelaan	F. Waterhuizerweg
-
1. Oude Borgs Angels	8. Berend Pauwelskamp
2. Gevelkamp	9. Pastoorsveen
3. Het Lange Kampje	10. De Loozenkamp
4. Weverskamp	11. Middelhorst (drie mat)
5. Meulenkamp	12. Slompveen
6. Zonnemaland	13. Pastoorsveen
7. Telgenkampen	14. Angel en de Stele

Het gebied De Osbrinken is qua naamgeving redelijk bepalend voor het gebied. In veel verkoopaktes o.a. van het buitenhuis wordt de naam Osbrinken of Ossebrinken gebruikt maar in notariële akten wordt ook de aanduiding Boere Ossebrink genoemd. Helaas is dit nergens terug te vinden als naam. Ossebrinken en ook Ossewei waren de gebieden waar de veehouders, gevestigd in het centrum van Haren, hun vee lieten grazen. Niet alleen melkvee maar ook ossen.

De straat **Sparkampen** ligt westelijk van Tussenziel. Het perceel met de naam Sparkampen ligt op de hoek van de Mellenssteeg en Waterhuizerweg, daar waar buurthuis De Mellenshorst staat. Een ouder huis aan de Waterhuizerweg (staat er nog steeds) heeft de naam Sparkampen gedragen, maar die naam is nu verdwenen.

Witveen

In de notariële akte van 1818 waarin de percelen land, behorende bij de boerderijen van het buitenhuis De Middelhorst, worden beschreven, zijn ook nog interessante namen te vinden. Veel van de daarin genoemde namen zijn echter niet terug te vinden op de toponiemenkaart en zijn ook niet gebruikt voor de straatnaamgeving.

Perceel 4 betreft een stuk bosland, **het Angel en de Stele** genoemd. Dit was een stuk bosland bij de eendenkooi. Het werd later De Lange Vier genoemd. De percelen 6, 7 en 8 betreffen boerderijen en het bijbehorende land.

Bij perceel 6 zijn de volgende stukken land benoemd: het Zonnemaland, de Loozenkamp, de Middelhorst, het Achterste Nieuwland, Bronland en Ellersveld.

Het Zonnemaland is het perceel land dat achter de boerderij lag die tegenover de Mellenssteeg heeft gestaan. Het lag dus westelijk van de Klaverlaan. **De Loozenkamp** strekt zich uit vanaf Tussenziel tot aan het pand Oude Middelhorst 77. **Middelhorst**. Een kamp weiland langs de Ruigelaan vanaf het Veendijkje tot de Waterhuizerweg. Door de huidige eigenaar wordt dit Drie Mat genoemd (een mat is een halve hectare). De percelen Bronland en Ellersveld moeten gezocht worden in de Oosterpolder. Het Achterste Nieuwland ligt aan weerszijden aan het einde van de Nieuwlandsweg.

Bij perceel 7 staan de volgende kampen land genoemd: de Gevelkamp, het lange Kampje, de Weverskamp, Oude Borgs Angels en het Pastoorsveen. **De Gevelkamp** is het perceel land op de hoek van de Oude Middelhorst en de Middelhorsterweg. Het café en het bedrijf TIB zijn op dit perceel gevestigd. **Het Lange Kampje**. In de akte wordt dit nog verder aangeduid 'met het bosje er achter'. Dit ligt vanaf de Middelhorsterweg tot aan Mellenssteeg.

De Weverskamp. Het hoekperceel vanaf de kruising Middelhorsterweg en de Molenkampsteeg langs de Waterhuizerweg. Deze beide percelen zijn doorsneden door de spoorlijn Groningen-Assen.

Oude Borgs Angels. Dit perceel wordt omschreven als bouwland en behoorde bij de boerderij aan de Middel-

horsterweg. Een gedeelte van de woningen van woningcoöperatie Middelhorst is hierop gebouwd.

Het Pastoorsveen is een perceel weiland in de Oosterpolder aan het eind van het Veendijkje. Een naambordje van het Veendijkje ontbreekt helaas.

Bij perceel 8 staat vermeld:

Berend Pauwelskamp, Voorste Middelhorst, Slompveen, de Meulen kamp en de Telgenkampen.

Bij **de Berend Pauwelskamp** staat in de akte omschreven een kamp land met de grond waarop het Berend Pauwels Boschje staat. Dit perceel ligt op de hoek Oude Middelhorst/Mellenssteeg. Hierop zijn de panden Mellenssteeg 2 t/m 6 gebouwd. **Voorste Middelhorst**. Een perceel bouwland waarop de OBS De Wissel is gebouwd.

Slompveen. Een perceel weiland langs het Veendijkje.

Meulen kamp. Een perceel weiland langs de Oude Middelhorst vanaf de Anjerlaan tot aan de Mellenssteeg.

Telgenkampen. Een perceel bouwland langs de Mellenssteeg vanaf de Oude Middelhorst tot aan de Ridderspoorweg. Het is verdeeld in Voorste, Middelste en Achterste Telgenkamp. Het werd ook wel Tellenkamp genoemd.

Verder staan vermeld als losse percelen (geen onderdeel van land behorende bij een boerderij): De Tiddenskamp, het Turfveen, Voorste Bronland, Sjabbenland, Ensland, IJlingshof, de Dijkgroep, Lang Onland, (deze laatste drie liggen in de Onnerpolder bij het Drentsdiep).

Er zijn nog andere namen te benoemen die op de kaart staan. Bij de spoorbaan staat de Buurweg aangegeven. Dit is de huidige Oude Middelhorst die aan het eind als niet geasfalteerd pad naar de eendenkooi verder gaat als Veendijkje. De hoofdijk, helemaal rechts op de kaart is de huidige Waterhuizerweg, ook wel Haarder Hoofdijk genoemd en was een waterkering tussen de Onner- en Oosterpolder.

Het mag duidelijk zijn dat ook in de andere voormalige agrarische delen van Haren en zeker ook van Onnen, Glimmen en Noordlaren, de percelen gebruiksgrond van namen waren voorzien.

Liudgerconvict

Eerder stond in Haren de Krant een stuk over het landgoed Voorveld. Hieronder wordt het gebruik in de korte periode 1961-1969 belicht.

Door Ingrid Smit

Liudgerconvict

Velen zullen ze in de jaren 60 hebben gezien, een sleep jongens die 's morgens van het landgoed Voorveld in Harenmolen naar het St. Maartenscollege fietste en 's middags weer terug. Wat was dat?

Op Voorveld was het Liudgerconvict gevestigd, het kleinseminarie van het bisdom Groningen (Groningen, Friesland, Drenthe en de Noordoostpolder), het internaat van de vooropleiding voor het priesterschap, bedoeld voor jongens van 12-18 jaar. In de eerste jaren na de oprichting in 1956 had het bisdom gebruikt gemaakt van de opleiding van het aartsbisdom Utrecht in Apeldoorn, met 350 tot 400 seminaristen. Moet je je voorstellen dat je zes jaar lang dag in dag uit in zo'n groep leeft! Toch had dit seminarie geen plaats meer voor de kandidaten uit Groningen. Er zat voor het bisdom niets anders op dan er zelf één te starten, maar het aantal katholieken was te klein om een volledig seminarie rendabel te runnen. Het bisdom nam noodgedwongen een revolutionair besluit: huisvesting en onderwijs gescheiden. Daarmee was de volledige isolatie van het kleinseminarie onmogelijk.

Voorveld (Nieuwsblad van het Noorden) 06-02-1986

Kleinseminarie

Een kleinseminarie was een zeer gesloten wereld. Een jongetje dat als 12-jarige priesterroeping voelde en naar een kleinseminarie ging, stapte een kloosterlijke wereld binnen, waar het leven van minuut tot minuut vaststond: vroeg gewekt door de bel, voor het ontbijt naar de mis, vaste tijden voor gebed, school, studie en recreatie. In slaapzalen, gangen en de eetzaal was het stil, er mocht alleen op vaste tijden en

plaatsen gepraat worden. De jongens droegen een soutane en hadden weinig contact met hun familie, brieven naar huis werden gecensureerd en als ze na een vakantie (geen bezoek aan zwembad of bioscoop) terugkwamen moesten ze een verklaring van goed gedrag, ondertekend door de dorpspastoor, meenemen. De jongens hadden de kloostergeloften van gehoorzaamheid, kuisheid en armoede niet afgelegd maar ze waren wel gedwongen om volgens deze regels te leven in een groep met weinig privacy. Eigen initiatief en individualiteit werden afgestraft. De uitval door heimwee was aanzienlijk.

Liudger. Muiderberg 07-04-1986

Huisvesting en onderwijs

Voor de huisvesting werd een landgoed van 8 hectare met 4 panden aangekocht, groot genoeg om de seminaristen op eigen terrein te houden. De villa's waren voor de huisvesting van studenten en docenten/surveillanten, de tuinmanswoning was bestemd voor de zusters Franciscanessen die de huishouding verzorgden. De onmisbare kapel werd bijgebouwd. Voor het onderwijs kon men terecht bij het door Jezuiten gedreven St. Maartenscollege in Haren. Dat betekende minder Latijn en uitsluitend bevoegde leraren, al dan niet geestelijken. Daarmee werd het Liudgerconvict het enige seminarie waar de jongens bij meisjes in de klas zaten! Zelfs op een katholiek lagere school gebeurde dat niet. Ongetwijfeld zal men geprobeerd hebben het regime van een kleinseminarie binnenshuis te handhaven - het Liudger was niet als vernieuwing bedoeld - maar het gedrag van de studenten tijdens de schooluren viel buiten de controle van het convict en het St. Maartenscollege was niet van plan om de priesterstudenten als een aparte groep te behandelen.

Begin en einde

Bij de inwijding in 1961 waren er 20 leerlingen. Een groei tot 70 was voorzien, maar die zijn er nooit gekomen. Het tij zat de katholieke kerk niet mee, in WO II had men geleerd over de grenzen van de zuilen te kijken, de ontkerkelijking zette door, er kwamen minder roepingen. Dit proces kwam

Liudger en Bernlef. Kerk in Usquert

helemaal in een stroomversnelling na het Tweede Vaticaans Concilie in 1965. Het Liudgerconvict verloor zijn bestaansrecht, de pedagogische inzichten veranderden. De verantwoordelijke kapelaan erkende bij de opheffing dat het internaat bestaan een affectief tekort veroorzaakte en pleitte voor een priesterkeuze in vrijheid op latere leeftijd. In september 1969 waren de laatste studenten verdwenen. Het convict heeft dus nog geen 8 jaar bestaan. Dit past in een trend, in deze tijd zijn seminaries veranderd in een normale middelbare school, in een inrichting voor jeugdzorg of opgeheven. Begin jaren '70 bestond in Nederland geen enkel kleinseminarie meer.

Daarna

Na het vertrek van het kleinseminarie werd De Kooikamp, een jongenshuis voor studerende en werkende jongeren, hierheen verplaatst onder de naam De Vijverberg, tot 1979. De kapel werd gymzaal, er kwam een beatkelder, vrienden en vriendinnen waren welkom. Het altaar met bijbehoren verhuisde naar de katholieke kerk in Zuidlaren.

Na een tussenperiode als kantorencomplex is hier nu psycho-oncologisch centrum Het Behouden Huijs gevestigd.

Liudger. Beeld in kerk in Balk

Wie was Liudger?

Liudger werd rond het jaar 740 als kind van welgestelde ouders geboren in de buurt van Utrecht. Hij werd daar en in het Engelse York opgeleid. Hij begon zijn missiewerk in het net door de Franken veroverde gebied ten oosten van de Lauwers. Eerdere pogingen tot kerstening hadden weinig succes gehad. Liudger had, anders dan Bonifacius, het voordeel dat hij de taal sprak. Bovendien was hij stukken tactischer en werkte hij in een gebied dat al tot het Frankische rijk behoorde.

Het beroemdste verhaal is dat hij op de wierde van Helwerd de blinde Friese bard Bernlef genas en dat deze hem met zijn zang hielp zijn landgenoten van de nieuwe heilsleer te overtuigen. Hij stichtte het klooster Werden bij Essen in Duitsland waar hij in 809 begraven is. Dit klooster had bezittingen in stad en ommeland. In Vries is nog de Werdense Weg bekend, de weg waarlangs de opbrengst van tienden en pacht naar het klooster ging.

Liudger was de eerste bisschop van Munster, dat is de reden waarom zijn voormalig missiegebied in Groningen tot 1559 tot het bisdom Munster behoorde.

Ontmoeting Liudger en Bernlef in kerk in Lochem

Fietsexcursie langs het Glimmerbeekje

In het decembernummer 2018 van Harens Old Goud is een artikel opgenomen waarin de beschrijving staat van de loop van de Glimmerbeek. Het is geschreven door Henk Bakker. Dit artikel eindigt met de opmerking '...en was het een echt beekje of toch een gegraven afwateringssloot?'.

Door Henk Bazuin

Henk Bakker stelde bij het aanleveren van zijn artikel voor om in het voorjaar van 2019 een fietsexcursie te houden langs de loop van het beekje. Zaterdag 13 april was het zover. De weersomstandigheden waren minder gunstig. 's Morgens en rond de middag sneeuwde het nog even. Daarna scheen weer de zon.

Toch waren er 15 enthousiaste mensen die onder leiding van Henk Bakker de ontdekkingsstocht aandurfden. Startpunt was de parkeerplaats op het voormalig openlucht zwembad Appèlbergen. Na een stukje fietsen en wandelen werd als eerste de bron van de beek bekeken. Ja, inderdaad een klein stukje water in een 'sloot' in het moeras van Appèlbergen moet de bron en dus de oorsprong van de beek zijn. Een kleine discussie volgde over de uitspraak van Appèlbergen. Moet de klemtoon op 'appèl' of op 'bergen'?

Henk Bakker

Een zeer interessante excursie. Enkele deelnemers vertellen dat ze op plaatsen zijn geweest waar ze nog nooit waren geweest. De fijne vertellingen van Henk over het landschap en alles wat daarbij hoort, hebben gemaakt dat het een onvergetelijke middag is geworden. Blijft over de vraag 'was het nou een beek of een afwateringssloot!!'.

De deelnemers

Vanaf dat punt wordt de loop van de beek zoveel mogelijk gevolgd. Langs het voormalig ijsbaanterrein (Meidoornlaan) gaat het richting Rijksstraatweg. Onzichtbaar voor het oog gaat de beek onder de Rijksstraatweg door richting De Oude Steeg, via de Nieuwe Kampsteeg richting het Quintusbos. De groep volgt Henk op de hielen, soms fietsend, soms lopend. Af en toe regent het een beetje. In de buurt van de meest beruchte sloot in de jeugdijaren van Henk Bakker roept hij ineens 'Pas op de stinksloot!!!'. Het afvalwater van de melkfabriek werd op een zijtak van de beek geloosd. De stank ontstond door het ontbinden van de eiwitten uit de melk. Sinds de sluiting van de melkfabriek in 1966 is de stank ook verdwenen. Uiteindelijk mondt de beek uit in de Drentsche A, na het passeren van 't Hemrik.

De deelnemers

In 1985 werden de lagere en kleuterschool samengevoegd tot de zogenaamde basisschool. In veel situaties leidde dit tot het afstoten van gebouwen waarin de kleuterschool was gevestigd. Zo ging het ook bij de kleuterscholen 'Margriet' en 'Het Eibernest'. Kleuterschool 'De Hazehoek' aan de Heide en Watersteeg werd bij de Van Hall-school aan de Hertenlaan gevoegd en zij gingen verder onder de naam 'De Linde'. De Christelijke Nationale ulo aan de Kromme Elleboog werd opgeheven en ging verder als mavo. Zij werd onderdeel van de Chr. Scholengemeenschappen in Groningen. De tableaus zijn gelukkig bewaard gebleven.

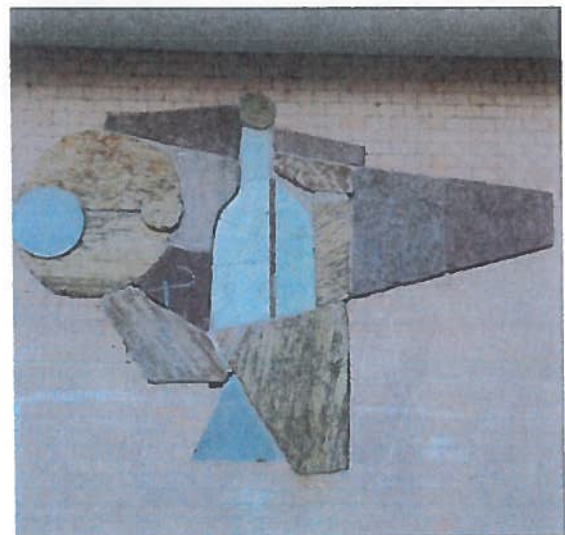
Tableau, behorende bij kleuterschool 'Het Eibernest' aan de Schakel. Het gebouw is afgebroken bij de herinrichting van het winkelcentrum. Nu parkeerplaatsen om en nabij het Haderaplein. Het tableau ligt opgeslagen in het voormalig gemeentehuis

Tableau, behorende bij kleuterschool 'Margriet' aan de Tuindorppweg. De school is afgebroken, hier staan nu woonhuizen. Het tableau hangt in de voormalige Tuindorpschool

Tableau dat hangt verborgen achter een deur bij de trapopgang naar de zolder van voormalige Chr. mavo aan de Kromme Elleboog. Dit tegeltableau laat veel symboliek zien. De neergestorte zwarte vogel en de opstijgende witte vredesduif. De aangebrachte tekst spreekt voor zich

Plaquette aan de buitenmuur van voormalige obs 'De Linde' aan de Hertenlaan. De plaquette is geplaatst ter gelegenheid van de opening van de Prof. H.C. van Hallschool in 1962

- **Onderhoud**
- **Reparatie**
- **Advies**
- **Verkoop**
- **Alle grote merken**
- **Gratis halen en brengen**
- **Al meer dan 75 jaar**

De Gazonmaaier Haren

Specialist in gazon-, zit- en robotmaaiers!
050-5345120 www.gazonmaaier.nl

Mokken LAMINEREN CANVAS
PRINT AFWERKING *Kleding*
 STANSEN **DRUK**
Ontwerp GEBOORTE **SIGN**
BANNERS HUWELIJK
 INBINDEN

PRINT • DRUK • SIGN

G. VAN ARK | HAREN

KERKSTRAAT 32, HAREN | 050 - 534 74 47 | INFO@DRUKKERIJVANARK.NL